

ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ
ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1837.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΕΡΑΤΕΥΟΜΕΝΟΥ Κ. ΚΡΕΑΤΣΟΥΜ.

ΟΙ ΔΙ' ΑΥΤΟΥΝ ΕΚΦΩΝΟΜΕΝΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ
ΥΠΕΡ ΤΩΝ Ε. Γ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ.

ΕΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Π. Μ. ΚΑΛΑΒΟΥ.

1838.

1537

Be

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

αρχα Ραϋαν

ERG

18.8

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Be

ΛΟΓΟΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΔΙΑ
ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1837

ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ Κ. ΚΡΕΑΤΣΟΥΑΝ.

Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ.
Πρὸς Τίτ. β'. ι.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῇ

ΕΚ ΤΗΣ ΙΩΝΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

1838.

• Ἀποδίδετε πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους
καὶ πάσας καταλαλιὰς, ὥς ἀρτιγέννητα θρίψῃ, τὸ λογικὸν ἀδολον γάλα
ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῇτε. •

Αἰ. Πέτρ. β', 1--3.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΦΙΛΑΥΤΙΑΣ.

ΕΞΕΦΩΝΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΞΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1837.

Μὴ τὰ ἐαυτῶν ἑκαστος σκο-
πεῖται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἑκα-
στος. Πρὸς Φίλιπ. β', 4.

1 Η ΦΙΛΑΥΤΙΑ, ἤγουν τὸ ν' ἀγαπᾷ τινὰς ἐαυ-
τὸν, εἶναι ὁ φυσικὸς χαρακτὴρ ὅλων τῶν αἰσθητῶν ὄντων.
Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς προστάτις καὶ σωτηρία τῆς υπάρ-
ξεώς μας. Μὲ τὴν φιλαυτίαν τρόπον τινὰ ἡ φύσις ἐξύμω-
σε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἄνθρωπος ἤθελε παύσειν
νὰ ζῇ, εὐθύς ἀποῦ λείψῃ τὸ φυσικὸν τοῦτο αἶσθημα ἀπὸ
τὴν ψυχὴν του.

2 Πᾶς ἕνας λοιπὸν χρεωστεῖ ν' ἀγαπᾷ ἑαυτόν.
! Ἀλλ' ἄρχῃ χρεωστεῖ ν' ἀγαπᾷ μόνον ἑαυτόν; Πλησίον τῆς
πρὸς ἑαυτόν ἀγάπης, ὁ Θεὸς ἐνεχάραξεν εἰς τὴν καρδί-
αν του καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. « Ἀγαπήσεις
τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » (1) Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς
τῆς Θείας προνοίας, αἱ δύο αὗται πλάστιγγες, ἐξίσου

[1] Ματθ. κβ', 10. Ἀγάπα σεαυτόν, ἀλλ' ἂν θέλῃς νὰ ἀφελῇς
ἀπὸ τὴν ἀγάπην ταύτην, ἀγάπα καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Μὲ
τοῦτο δεικνύει τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς φιλαυτίας, ὥς πρὸς πῶς πρέπει νὰ
ἐκτείνωνται, διὰ νὰ ᾖται ἐπαινετὴ.

ἀναγκαῖαι διὰ τὴν εὐτυχίαν μας, χρεωστοῦν νὰ φυλάττωσι μεταξύ των ἴσην καὶ δικαίαν ἰσορροπίαν. Διὰ νὰ διαφυλαχθῇ δὲ ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς, πρέπει ἡ ἐνέργεια τῆς μιᾶς νὰ βοηθῇ καὶ νὰ διορθώῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἄλλης. Εἰς τὴν στιγμὴν δὲ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν ἀποκτήσῃ ὑπεροχὴν ὀλέθριον ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἡμῶν αἰσθήματα, γίνεται ἔνοχος. Αὐξήθεισα δὲ, θεωρεῖται ὡς πάθος μισητὸν, τὸ ὁποῖον οἱ παλαιοὶ μας πρόγονοι καὶ διδάσκαλοι τῆς ἠθικῆς ὠνόμασαν Αὐτοφιλαυτίαν· οἱ δὲ νεώτεροι ἐγωϊσμὸν [*egoïsme*], παράξαντες καὶ συνθέσαντες τὴν λέξιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντανουμίαν Ἐγώ. Τότε τὸ ἴδιον συμφέρον σβύνον εἰς τὴν ψυχὴν μας τὰ εὐεργετικὰ φῶτα, μᾶς σύρει ὅλως εἰς ἐαυτὸ, χωρὶς νὰ σκεπτόμεθα διὰ τὰς χρείας τῶν ἄλλων. Ἀντὶ δὲ νὰ προβλέπωμεν διὰ τὸ συμφέρον των, συνεργοῦμεν πολλάκις εἰς τὴν δυστυχίαν των, ἢ ζητοῦμεν νὰ τοὺς ἀφαιρέσωμεν μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των. Πράττομεν ἐνίοτε ὠφελίμους πράξεις, ἀλλὰ τὰς πράττομεν χωρὶς συμπάθειαν καὶ ἀγαθότητα· χωρὶς ἀγάπην τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἀγνοοῦμεν τὰς μεγάλας θυσίας. Λέγομεν καθ' ἐαυτοὺς μυστικά· Ἐγὼ χρεωστῶ νὰ φροντίζω διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀδελφῶν μου; Τί μὲ μέλει, εἰ ἐκεῖνος χαίρῃ ἢ λυπῇται, εὐτυχῇ ἢ δυστυχῇ, ὑγιαίνει ἢ ἀρρώστῃ; οὕτω δὲ πῶς ἀπογοιμνούμενος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ πᾶσαν φιλανθρωπίαν, νομίζει ὅτι αὐτὸς μόνος εἶναι εἰς τὸν κόσμον· φαντάζεται ὅτι δὲν εὐρίσκονται ἄλλα ὄντα, ἔχοντα τὰ αὐτὰ δικαιώματα εἰς τὸν κόσμον. Κρίνει μὲ τὴν αὐτοφιλαυτίαν του ὅτι δὲν χρεωστεῖ νὰ συμπάσχῃ δι' αὐτὰ, καθὼς ἐκεῖνα συμπάσχουν, ὅταν αὐτὸς πάτῃ.

3 Τὸ ὀλέθριον τοῦτο πάθος ν' ἀγαπῶμεν καὶ νὰ φροντίζωμεν μόνον δι' ἑαυτοὺς θέλω πολεμήσειν, καὶ περὶ αὐτοῦ θέλω ὁμιλήσειν σήμερον. Ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦτο, τὸ ὅποῖον ζηραίνει ἀπὸ τὰς ρίζας ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, χρεωστοῦμεν νὰ προφυλαττώμεθα. Αἰὰ τοῦτο θέλω ἐξηγήσειν τὰ αἷτια τῆς αὐτοφιλχυτίας· θέλω δείξειν τὰς δυσμορφίας καὶ τὰ κινδυνώδη τῆς ἀποτελέσματα.

Θεέ ! πηγὴ αἰώνις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀγαθότητος ! Ἐντύπωση εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν λατρευτῶν σου τὰ αἰσθήματα ταῦτα τῆς ἀγαθοεργίας, τὰ ὅποια σὲ τιμοῦν καὶ κηρύττουν τὴν Μεγαλειότητά σου.

4 Εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου πρέπει πάντοτε νὰ ζητῶμεν τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὰ πρώτα αἷτια τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν του. Ἐξερχόμενος ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς φύσεως, ἐξίσου δύναται νὰ δεχθῇ ὅλας τὰς ἐντυπώσεις. Κατὰ τὰ παραδείγματα, τὰ ὅποια βλέπει ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, θέλει γενῆν ἱκανὸς τῶν ὑψηλοτέρων ἀρετῶν, ἢ θέλει τραφῆν εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἀχρεεστετέρων παθῶν. Ἐὰν ἡμεῖς προσκολλημένοι μόνον εἰς τὸ μερικὸν μᾶς συμπερον, μέρος τῆς κατηγορίας ἀνήκει εἰς τοὺς γονεῖς μας. Εἰς τὴν μαλακὴν ἀνατροφὴν τὴν ὅποιαν μᾶς ἔδωκαν, ἔρριψαν τὰ θεμέλια τῶν ταπεινῶν αἰσθημάτων μας.

5 Ἀνατρέφοντες, ἀδελφοί, οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των μὴ ὅλα τ' ἀρέσκοντα τυφλῆς φιλοστοργίας, ἀδιακόπως θέλουν φροντίζειν περὶ αὐτῶν. Οἱ γονεῖς μὲ τὸ παράδειγμα των τὰ διδάσκουν νὰ θεοποιῶσι τὰς ἡδονάς, νὰ ἐκπληρῶσι τὰ θελήματα των, καὶ νὰ εὐχαριστῶσι ὅλας

των τὰς φαντασίας, ὅσον ἄλογοι καὶ ἂν ᾔθελαν εἶσθαι.
 ! Τί γεννᾶται ἐκ τούτου; Συνειθισμένα νὰ φαίνωνται τὸ
 μόνον ὑποκειμένον τῶν πατρικῶν καὶ μητρικῶν φροντίδων,
 καυχῶνται καὶ φαντάζονται παρὰ τὴν ἀξίαν των. Ἐκτε-
 λούντες οἱ γονεῖς δι' αὐτὰ πᾶσαν θυσίαν, ἐπιφέρουν μὲ
 τοῦτο τὴν ὀκνηρίαν, τὴν ἀμέλειαν, καὶ ἐπιμένουν τὴν
 δυστυχίαν των. Οἱ γονεῖς λατρεύουν τὰ τέκνα των ἔπειτα
 ἀπορῶν, ! πῶς αὐτὰ λαμβάνουν τὴν συνήθειαν νὰ ὑψη-
 λοφρονοῦν ὑπὲρ ὅλον τὸν κόσμον; ! Τὰ διδάσκουν μὲ τὸ
 παραδειγμὰ των νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς κέντρον ὅλων
 τῶν περὶ αὐτοὺς ὑποκειμένων, καὶ θέλουν δυνηθῆν νὰ
 πιστεύσωσιν, ὅτι κεντῶνται τῶντι πρὸς εὐτυχίαν καὶ
 ἀγάπην τοῦ πλησίον των κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν;
 ! Τὰ ἐδίδαξαν ποτὲ ἐγκαίρως νὰ νικῶσι τὰς ὀρέξεις των;
 ! Ἐνεφύτευσαν ποτὲ εἰς τὰς ψυχὰς των καρποφόρα σπέρ-
 ματα, ἀπὸ τὰ ὅποια βλαστάνουν οἱ ὠραῖοι καρποὶ τοῦ
 κοινοῦ συμφέροντος; ! Συνείθισαν νὰ ἐκριζόνωσιν ἀπὸ τὰς
 ψυχὰς των τὰς ἀκάνθας, ἀπὸ τὰς ὁποίας φυτρῶνουν ὅλα
 τὰ ἐκνευρίζοντα τὴν ψυχὴν πάθη; Ὁ φόβος τῆς λύπης,
 ὁ φόβος τῆς ἐλαχίστης ἀηδίας, ὁ φόβος ὁ ἀνὺπερκτος καὶ
 γεννώμενος ἀπὸ τὴν φαντασίαν, ἐπαναφέρει φρίκην καὶ
 δειλίαν εἰς τὴν ψυχὴν των. Ἡ δειλή των καρδιά δὲν θέλει
 συγχωρέσει ποτὲ ν' ἀφήσωσι τὴν ὀκνηρίαν, καὶ νὰ ταρα-
 ξῶσι τὴν ἡσυχίαν των. Οἱ γονεῖς μὲ τὰς διδασκαλίας
 καὶ τὰ παραδείγματα αὐτῶν πρέπει νὰ ἱατρεύωσι τ
 πάθη ταῦτα τῆς ψυχῆς των νὰ προφυλάττωσι τὴν ὑγεί-
 αν των μὲ τὰ ἱατρικὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ Εὐ-
 αγγελίου, διδάσκοντες αὐτὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν συμ-
 πάθειαν, τὴν ἀφιλοχρηματίαν, τὴν εὐσεργεσίαν, τὰς θυσίας

εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθ' ὅλα τὰ ἱερὰ καθή-
κοντα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

6 Ἡ καθαρὰ καὶ ὑψηλὴ αὕτη ἠθικὴ, Ἀδελφοί, ἥτις
ἔχει τὴν καθέδραν αὐτῆς εἰς τὴν συνείδησιν, ἀπαιτοῦσα
ὑπέρτατον σέβας διὰ τοὺς θείους νόμους, εἶναι τὸ μόνον
μέσον, τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ κανονίζῃ τὰς πράξεις μας.
Ἡ ἠθικὴ αὕτη, ἡ παρουσιάζουσα τὰς διδασκαλίας αὐ-
τῆς, ὡς τόσους χρησμούς τοῦ αἰωνίου λογικοῦ, ὡς
ἐκθέσεις τῆς θελήσεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἡ προστάτις τῆς
τάξεως καὶ τῆς ἰσότητος, εἶναι ἀράγε ἡ ἠθικὴ τοῦ αἰῶνός μας,
καὶ τῆς ἀνατροφῆς μας; Ἐἶναι ἐκεῖνὴ τὴν ὁποίαν διδάσκο-
μεν τοὺς νέους; Ἐἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν ὁποίαν διδασκόμεθα
ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν, καὶ
ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου; Αἱ ὠφέλειαι, τὰς ὁποίας ἡ ἀρετὴ
μας προξενεῖ, εἶναι ἡ μόνη ἀρχὴ τῶν ὑποχρεώσεών μας·
αὐτὸ τὸ συμφέρον μας χρεωστεῖ νὰ μᾶς καταστήνῃ δικαί-
τους, φιλανθρώπους, περιποιητικούς καὶ συμπληθητικούς.
Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνήθωμεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ὠφέλι-
μος εἰς τὸν πράττοντα αὐτήν. Ἐἶναι βέβαιον, ὅτι ψυχὴ
εὐαίσθητος, ἐξεύρωσα νὰ συμμερίζεται τὰς λύπας καὶ
τὰς ἡδονὰς τῶν ἄλλων, ἐτοιμάζει εἰς τὰς δυστυχίας
αὐτῆς φίλους καὶ συμβοηθεύς· ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος
χρεωστεῖ νὰ προνοῇ περὶ τῶν ἑαυτοῦ συμφερόντων· ὁ
ἄνθρωπος, ὅστις συνειθίζει νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἄλλους εἰς
τὰς χρείας των, εὐρίσκει ἀμοιβαίως βοήθειαν καὶ ἐκεῖνος
εἰς τὰς αὐτοῦ χρείας. Ἀναμφιβόλως φυλάττων τινὰς τὰς
ἀρετὰς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἀσφαλίζει εἰς ἑαυτὸν
εὐτυχίαν. Εἰς τὴν ἀνατροφήν μας δὲ ἅς ζητῶμεν τὴν
ἀξίαν τοῦ μέσου τούτου. Εἰς τὸ θεμέλιον τοῦτο πρέπει

νὰ κτίζωμεν κάθε οἰκαδόμημα τῶν καθηκόντων μας, ἔαν θέλωμεν νὰ μὴ θεμελιώνεται ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὴν ψυχὴν μας ἡ αὐτοφιλαυτία.

7 Εἰς αἰῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ πρόοδοι τῆς παλαιολογίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, ζητοῦν τὰς δυνατωτάτας προφυλάξεις, πρέπει νὰ παρουσιάζωμεν τὴν ἀρετὴν ὑπὸ μῖσην σεμνοτέραν καὶ αὐστηροτέραν· νὰ τῆς δίδωμεν ἔχνη, τὰ ὅποια ἀντίκεινται εἰς τὰ ἔχνη τῆς κακίας· ἀντὶ δὲ νὰ δαπανῶμεν ὅλα τὰ βοηθήματα τοῦ πνεύματος, συγγέοντες αὐτὴν μὲ τὸ ἴδιον συμφέρον, νὰ ζητῶμεν νὰ τὴν καθαρίζωμεν ἀπὸ πᾶσαν μίξιν κιβδηλότητος, ἀπαδίδοντες εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην τῆς καθαρότητος.

8 Ἐὰν οἱ γονεῖς τῶντι ᾗναι πρόθυμοι νὰ ἀνατρέψωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν μὲ γενναϊότητα καὶ φιλανθρωπίαν, ἄς μὴ τοὺς διδάσκωσιν ἀπλῶς νὰ ᾗναι εὐεργετικοί, ἀλλ' ἄς δείγνωσιν εἰς αὐτοὺς καὶ πραγματικῶς, ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ᾗμεθα εὐεργετικοί. Ἄς ὁμιλοῦν εἰς αὐτοὺς ὀλιγώτερον μὲν περὶ τῶν ἡδονῶν καὶ ἀναπαύσεων, πλεονέτερον δὲ περὶ τῶν χρεῶν τῶν καθηκόντων τους, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ἄς ἐπιστηρίζωσι ταῦτα τὰ καθήκοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ἥτις εἶναι τὸ ὄργανον τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Ἄς μὴν ἐναλλάττωσι τὴν μεγάλην ἰδέαν μὲ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς εὐτυχίας, ἥτις εὐχαριστεῖ ὅλα τὰ σοφίσματα τῶν παθῶν. Ἄς μὴν ὑποθέτωσι βάσιν ἀμετάβλητον καὶ ἀβέβαιον εἰς τόπον βάσεως μεταβλητῆς. Ἀντὶ δὲ νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν αὐτοφιλαυτίαν μὴ πάθῃ παραλυμένα, ἄς τὴν πολεμῶσιν ἐγκαίρως μὲ ἐρχὰς αὐστηράς.

9 Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν κόσμον, Ἀδελφοί, θέλομεν ἰδεῖν, ὅτι ἡ εὐτυχία ὁδηγεῖ πολὺ εἰς τὴν αὐτοφιλαυτίαν. Εἰς ὅσους ἡ τύχη ἐχάρισε τὰ ἀγαθὰ της, καὶ ὅσων ἡ ζωὴ ὅλη ὑπῆρξε σειρά ἀλληλένδετος ἡδονῶν, σπανίως φροντίζουν διὰ τοὺς ἀδελφούς των. Περικυκλωμένοι ἐκ νεότητος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἡ τύχη τοῦς ἐχάρισε μὲ ὅλα της τὰ δῶρα, δὲν ἡσθάνθησαν ποτὲ τὰ κέντρα τῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἐγνώρισαν μόνον τοῦ κόσμου τὰς εὐχαριστήσεις. Φαντάζονται, ὅτι τὰ ὑποκείμενα, τὰ ὅποια δὲν βλέπουν, ὁμοιάζουν μὲ ἐκείνα τὰ ὅποια τοὺς περικυκλόνουν καὶ τοὺς κολακεύουν.

10 Οἱ πλούσιοι, ἐὰν ἐσυλλογίζοντο, πόσον εἶναι δύσκολον νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ φάρμακον τῆς αὐτοφιλαυτίας, ἤθελαν παύσειν νὰ ἐπιθυμῶσι πλείοτερον πλοῦτον, ἤθελαν ἐκλέξει τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην μετριότητα, τὴν ὅποιαν ὁ οὐρανὸς ἐργυᾶται μὲ ἀγάπην καὶ εἰρήνην εἰς τὸ πλείοτερον μέρος τῶν θνητῶν, καὶ ἐκθέσειν μεταξὺ τῆς ἀνθρωπότητος δεσμοὺς εὐτυχοῦς συμπαθείας.

11 Ὅλα τὰ φθοροποιὰ πάθη αὐξάνουσιν, τρέφουν καὶ ἐνδυναμίζουν τὴν αὐτοφιλαυτίαν· ὅλα εἶναι θυγατέρες τοῦ ἰδίου συμφέροντος, οὐσαι πάντοτε ἔτοιμαί νὰ τῆς θυσιά-ζωσι τὸ γενικὸν συμφέρον· ἡ φιλαργυρία, ἥτις, κωφὰ εἰς τοὺς στεναγμοὺς τῆς δυστυχίας, ἐπισύρει κατόπιν της τὴν ἀχορταγίαν, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν· ἡ φιλοδοξία, ἥτις καταπατεῖ τὰ ἱερώτατα δίκαια, ὀλίγον γνωρίζει τὰ ἀληθινὰ καλὰ, καὶ ἐπαινεῖ τὸ πᾶν, ὅταν τὴν ὁδηγῇ εἰς τὸν σκοπὸν της· ἡ ὑπερηφάνεια, ἥτις προτιμᾷ ἐαυτὴν πρὸ πάντων. Ἦ τί νὰ εἶπω περὶ τῆς ματαιότητος; εἰς τὴν ὅποιαν καταγίνονται, ὅσοι ζητοῦν

μόνον νὰ θαυμασθῶσι· περὶ τοῦ φθόνου, ὅστις κατα-
τρώγει τὸν φθονερὸν, ὡς ὁ ἰὸς τὸν σίδηρον· περὶ τῆς
ζηλείας, χαιρεκακίας, δόλου, καὶ ἄλλων τύπων φθο-
ροποιῶν παθῶν.

12 Ὅλα ταῦτα εἶναι πᾶσι μισητά· τὰ ὠνόμασα
μόνον διὰ νὰ δείξω, ὅτι ταῦτα, τὰ ὅποια εἶναι αἱ
πηγαὶ τῆς αὐτοφιλαυτίας, εἶναι καὶ αἱ μάστιγες τοῦ
ἀνθρωπίνου γένους. Ταῦτα ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τυφλόνουν τὴν
ψυχὴν· τὴν ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ κοινου καλοῦ·
ἀπὸ τὰ αἰσθήματα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ἀγαθοεργίας·
ἀπὸ τὴν εὐθεὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, καὶ μᾶς κατα-
στένουν νὰ φανταζώμεθα, ὅτι εἴμεθα ἡμεῖς ὁ μόνος σκο-
πὸς τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κέντρον τοῦ
παντός.

13 Τοιοῦτοι εἶναι, Ἀδελφοί μου, οἱ ἐχθροὶ, οἱ ζη-
τούντες νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας πᾶσαν ἀγα-
θοεργίαν. Οἱ ἐχθροὶ οὗτοι εἶναι ὄχι μόνον φοβεροὶ, ἀλ-
λὰ καὶ πολυέριθμοι. Ἡ μὲν φρόνησις διδάσκει νὰ τοὺς
γνωρίζωμεν· τὸ δὲ χρέος ζητεῖ νὰ τοὺς ἀντιπολεμῶμεν.
Διὰ νὰ ἀντιπαρταχθῶμεν δὲ εἰς τὴν ἐπίπονον ταύτην
πάλιν, συμφέρει νὰ παρατηρήσωμεν πρὸ πάντων τὰς
δυσμορφίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐτοφιλαυτίας.

14 Ἄς παρατηρήσωμεν τὸ κακὸν τοῦτο πρῶτον εἰς
τὴν ἐαυτὸν τοῦ. Ἐἶναι ἄλλο πράγμα δυσμορφότερον,
μισητότερον, πᾶρα ἄνθρωπον, μὴ γνωρίζοντα διόλου τὰ
κοινὰ πᾶσι, ἀλλὰ ζητούντα νὰ εὐχαριστήσῃ μόνον τὰ
πᾶσι του; Αἰσθανόμεθα, ὅτι ἐγεννήθημεν διὰ νὰ ἀγα-
πῶμεν τοὺς ὁμοίους μας· ὅτινος δὲ ἡ ψυχὴ εἶναι μακρὰν
ἀπὸ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα, εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς
μας ὡς ἀφύσικον, τὸ ὅπου πηγόνει ἑμὶν καὶ τὴν

δικαιοσύνην καὶ τὴν θρησκείαν.

15 : Τῶνόντι, Ἀδελφοί μου, εἶναι ἄλλο τι εὐχαριστότερον, παρὰ νὰ ᾖναι τινὰς τὸ ὑποκείμενον ἀγαθοῦ γίας τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ τὸ ἀπαιτῇ, καὶ χωρὶς νὰ ζητῇ ἀνταμοιβήν; Ἐὰν ἡ κοινωνία διαμενῇ μόνον με ἀμοιβαίως ἐκδουλεύετε· ἐὰν ὅλοι, ὡς μέλη της, πρέπη νὰ τῆς γινώμεθα ὠφελίμοι : τί θέλομεν κρίνειν περὶ ἀνθρώπου, ὅστις, φροντίζων μόνον διὰ τὸ ἄτομόν του, ἀδιαφορεῖ περὶ τῶν λοιπῶν, καὶ περιεργάζεται περὶ τῆς τύχης τῶν ἀδελφῶν του, ὅσον περιεργάζεται περὶ τῶν δένδρων, τὰ ὅποια τὸν περικυκλόνουν; Ὁί προῖγονοι ἡμῶν ἐκοπίασαν διὰ τὴν εὐτυχίαν μας, καὶ μᾶς ἀφῆκαν τὸ μυστικὸν νὰ ἀρκώμεθα εἰς τὰς χρείας μας με τρόπον μέτριον καὶ σταθερόν· μᾶς ἤνοιξαν πηγὰς ἡδονῶν ἠθικῶν· μᾶς ἐχορήγησαν τόσας εὐκολίας, κοσμούσας τὴν ὑπαρξίν μας, καὶ ἡμεῖς δὲν χρεωστοῦμεν νὰ φροντίζωμεν οὕτω πως διὰ τοὺς διαδόχους μας; Ἐπειδὴ δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν εἰς τὰ μέρη ταῦτα μακρὰν τοῦ ἔθνους μας, ξένοι τοῦ ἔθνισμοῦ μας, θέλομεν ἀφήσιν τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ συνεισφέρωμεν τίποτε εἰς τὸ ἔθνος, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν γλῶσσαν λολοῦμεν, καὶ τὴν θρησκείαν πιστεύομεν; Εἰς τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποίου καταγόμεθα, πολῖται ἔντιμοι καὶ πολεμικοὶ γενναῖοι, τοὺς ὁποίους καταφλέγει ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἀφιερώνουν τὰς δυνάμεις των, διδάσκοντες τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἐξαπλώσωσι τὰς γνώσεις τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῶν τεχνῶν, διὰ νὰ πολυπλασιάσωσι τὰς πηγὰς τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὴν γνώσιν τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἄλλοι ἐπιφορτί-

ζονται τὰς ὀχληρὰς ὑποθέσεις τῆς Διοικήσεως· ἄλλα, ἀπαγρυπνοῦν διὰ τὰ δίκαια τοῦ ἀδυνάτου· οἱ πολλοὶ ἀντιπαλαίουν μὲ τὸν κόπον, διὰ νὰ ἐλαφρύνωσι τὴν πτωχείαν των· ἄλλοι ζητοῦν τὰ μέσα διὰ νὰ ὀλιγοστεύσωσι τὰ δεινὰ των· ἡμεῖς δὲ, θεαταὶ ἀδιάφοροι εἰς τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέα μας, θελομεν φανῆν εἰς τὸ θέατρον τοῦ ἔθνους χωρὶς νὰ λόβωμεν μέρος εἰς τὴν γενικὴν πίνησιν τῶν ὁμογενῶν μας, ἐνασχολούμενοι καὶ φροντίζοντες μόνον διὰ τὸ μερικὴν μας συμφέρον; Ἐὰν ἡμεῖς κατατρυφῶμεν, ἔχοντες πᾶσαν ἀνάπαυσιν, δὲν θελομεν ἐξετάσειν μήπως στερεῶνται τίποτε οἱ συγγενεῖς μας, εἰ φίλοι μας, οἱ ὁμογενεῖς μας· ἀλλὰ θελομεν εἶσθαι κωφοὶ εἰς τὰς φωνὰς τῆς φιλανθρωπίας; Ὅταν τινὰς ἔχη προτερήματα καὶ δυνάμεις ψυχικὰς, δι' ἑλλειψιν δὲ ἀγαθοεργιῶν μακραινομένας· ὅταν γυμνᾷ τὴν ψυχὴν του κατὰ τῆς φιλανθρωπίας, καὶ τὴν στερεοὴν ἐναντίον εἰς τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης· ὅταν εἰς τὸ μέσον τῆς κοινωνίας ἀποχωρίζεται, μονόνοται, ὑψόνῃ τεῖχος χωρισμοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ἐαυτοῦ· τότε ὑβρίζει τὴν φύσιν προσκρούει εἰς τὴν γενικὴν ἀγάπην· παραβιάζει τοὺς πρῶτους νόμους τοῦ γενικοῦ δικαίου. Ἡ συνεῖδησις τὸν καταδικάζει· ἡ πατρίς τὸν ἀρνεῖται, ὡς τέκνον τῆς καὶ ἡ θρησκεία τὸν ἀποδιώκει ἀπὸ τὰς θυσιαστηρίαις τῆς.

16 Κανείς, Ἀδελφοί, δὲν δύναται ν' ἀγαπᾷ τὰς Θεῶν, ἐὰν δὲν ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους· χωρὶς δὲ ἀγαθοεργίαν δὲν δύναται νὰ ᾔναι ἀληθὴς εὐσέβεια. Τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸ ὁποῖον λατρεύομεν, εἶναι Θεὸς ἀγάπης, ὅστις κατὰ τὰ σχέδια τῆς ἀγάπης του ἐναγκαλιέζεται πᾶσαν πνοὴν καὶ πᾶσιν κτίσιν. Θέλει δὲ, τὸ πᾶν νὰ

ἀφορᾷ πρὸς εὐτυχίαν τῶν αἰσθητῶν ὄντων. Ἡὼς λοιπὸν ἄνθρωπος αὐτοφίλαυτος [ἐγωϊστής] δύναται νὰ εἰπῇ, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου σπανιώτατα μιμῆται τὰ σύμβολα τῆς Δημιουργίας; Ἡ Μὲ ποῖον πρόσωπον θέλει προσκυνεῖν ἔμπροσθέν σου, ἐνόσω δὲν συντρέχει εἰς τοὺς εὐεργετικούς τοῦ σκοπούς; Ἡ Πῶς θέλει τολμᾶν νὰ τὸν ὀνομάζῃ μὲ τὸ γλυκὺ πρᾶγμα καὶ ὄνομα « πατέρα τοῦ » λέγων, « Πάτερ ἡρῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κ.τ.λ. » ἐν ὅσῳ ἀρνούμενος τὰς ἀδελφούς τοῦ λύει τὴν μετ' ἀλλήλων ἀρμονίαν, καὶ διακόπτει τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀδελφικῆς ἐνώσεως καὶ ἀγάπης; Θέλει ἐπαναλέγειν πρᾶξιν; θέλει μετανίξειν μέχρις ἐδάφους ἔμπροσθέν σου ἐξεύρομεν δὲ, ὅτι αἱ πράξεις τῆς λατρείας δὲν θεωροῦνται ἄλ-
χοθεν, παρὰ ἐκ τῶν αἰσθημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων γεν-
νῶνται, καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια παράγουν.
Ὅτι καταστένει τοὺς ἀνθρώπους φιλανθρωποτέρους,
συμπαθητικωτέρους, ἀφιλοκερδιστέρους, περιέχει ὅλας
τὰς διδασκαλίας τῆς θρησκείας!

17 Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι, ὅστις ἐδημιουργήσει μὲ
μόνον λόγον νὰ ἐξέλθῃ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ
μὲ τὸ δημιουργικόν τοῦ πνεῦμα ἐμψυχώνει ὅλην τὴν ἀ-
πειρίαν τῆς φύσεως, τὸ αὐτόνομον καὶ ἀμετάβλητον ὃν
δὲν ἔχει χρεῖαν δι' ἑαυτὸ τῶν προσφορῶν μας καὶ τῶν
θυμιαιμάτων μας. Ζητεῖ δὲ νὰ τοῦ δεικνύωμεν, ὅτι ἐκ-
τελοῦμεν ὅλας τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς. Ἡ θρησκεία δὲν
ἀπαιτεῖ ἄλλην λατρείαν, παρὰ τὴν τῶν ἀγαθοεργιῶν. Διδά-
σκει, ὅτι καθαρὰ καὶ ἄμωμος θρησκεία εἶναι ἔμπροσθεν
εἰς τὸν Θεόν καὶ πατέρα ἡμῶν, νὰ βοηθῶμεν τὰ ὀρ-

φανὰ καὶ τὰς χήρας εἰς τὰς θλίψεις των (1). νὰ ἐπι-
 ακεπτώμεθα τοὺς ἀρρώστους εἰς τὰς κλῖνας των. Ἡ πρὸς
 τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς εὐγνω-
 μοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν χρεωστούμεν πρὸς
 τὸν Θεόν. Ἡ ζωὴ ὅλη τοῦ ἐν σπηλαίῳ καὶ ἐν φάτνῃ
 γεννηθέντος Θείου διδασκάλου ἡμῶν ἡ ζωὴ ἐκείνη,
 ἥτις ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος θυσία διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρω-
 πότητος· ἡ ζωὴ ἐκείνη, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τῆς
 φιλανθρωπίας, τῆς εὐαισθητικωτέρας, τῆς εὐεργετικω-
 τέρας καὶ ἀκουράστου, θέλει εἶσθαι, πάντοτε ἡ ὑψηλὴ
 διδασκαλία τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, καὶ ἡ αἰώ-
 νιος καταδίκη τῆς αὐτοφιλαυτίας.

18 Ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτοφιλαυτίαν καθ' ὅλας
 τὰς φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις τῆς, θέλομεν ἰδεῖν,
 ὅτι ποτὲ δὲν ἐνεργεῖ ὅ,τι καλὸν ἡδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ.
 Ὁ υἱὸς θέλει σέβεσθαι, ὅσον νὰ λογᾶται, τοὺς αἰτίους
 τῆς ὑπάρξεώς του· δὲν θέλει ἔχειν δι' αὐτοὺς προσοχὴν,
 φροντίδα, τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη μόνη
 δύναται νὰ ὑπαγορεύσῃ· ὁ πατὴρ θέλει θυσιάζειν τὴν
 εὐτυχίαν τῶν τέκνων του εἰς τὴν φιλοδοξίαν καὶ μαται-
 ότητά του· ὁ σύζυγος θέλει κατασταθῇ ὁ τύραννος τῆς
 συντροφῆς τῆς ζωῆς του, τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ ᾔῃαι
 ὁ ὑπερασπιστὴς καὶ τὸ ἐπιστήριγμα· ὁ φίλος δὲν θέλει
 εἶσθαι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαπώντων αὐτόν· ὁ κύριος δὲν
 θέλει μεταχειρίζεσθαι τοὺς ὑπηρετάς αὐτοῦ ὡς ἀνθρώ-
 πους, τοὺς ὑποίους ἡ φύσις ἔχει ὁμοίους του, καὶ ἡ
 τύχη ὑπηρετάς του· ὁ πολίτης δὲν δεικνύει ποτὲ εἰς

(1) Ἰάκωβ. α', 27.

τὴν πατρίδα του κλῆμιαν ἀπὸ τὰς θυσίας, τὰς ὁποίας
χρεωστεῖ πάντοτε δι' αὐτήν. Ἡ αὐτὴ πηγὴ δὲν ρεῖ
γλυκὺ καὶ πικρὸν. Ἡ κακία δὲν παράγει ποτὲ τὰ
σωτηριώδη ἀποτελέσματα τῆς ἀρετῆς. Ἡ κοινὴ εὐτυχία
παράγει τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς. Καθὼς τὸ δένδρον ἔξη-
ραίνεται, ὅταν ὁ χυλὸς παύσῃ νὰ διέρχεται εἰς τοὺς
κλάδους του· παρόμοια αἱ πολιτεῖαι μαραίνονται καὶ ἐγ-
γίζουσι εἰς τὴν πτώσιν των, ὅταν τὸ κοινὸν πνεῦμα
διακόπτεται, καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φιλανθρωπίας ἐξασθενῇ.

19 Ἡρώες τῆς ἀρχαιότητος! Σεῖς ὑψώσατε τὴν ἀν-
θρωπίνην φύσιν εἰς ὕψος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἡ ἀδυναμία
μας εἶναι πολλὰ ἀπομεμακρυσμένη. Αἱ εἰς τὸν κόσμον
θυσίαι σας θέλουσι διαμένειν εἰς αἰῶνας αἰώνων! Σεῖς
ἐστολίσκατε τὸν κόσμον, φέροντες τὴν εὐτυχίαν τῆς πα-
τρίδος σας! Συνεμίξατε τὴν ὑπαρξίν σας μετὰ τὴν ὑπαρ-
ξιν τῆς πατρίδος σας. Δικαίως οἱ συμπολῖται σας
ἀνήγειραν βωμούς.

20 Ἡρώες τῆς θρησκείας! Διὰ νὰ συστήσετε τὴν ἀλή-
θειαν, ἐπέθετε θάρραλέως εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους· ἐπρο-
τιμήσατε ζωὴν κοπώδη καὶ κινδυνώδη, ἀλλ' ὠφέλιμον,
παρὰ ἀγόνον καὶ γλυκεῖαν. Ἐὐ παράδειγμα τῶν ἀρετῶν,
σας μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σᾶς μιμώμεθα. Ἀπὸ τοῦ θάθους τῶν
μνημάτων σας ἐξέρχεται ἀκόμη φωνὴ εὐεργετικὴ, κατα-
δικάζουσα τὴν ἀδιαφορίαν, ἀνεγείρουσα τὴν ἐκνηρίαν, καὶ
ἐποστηρίζουσα τὴν συνειδήσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

21 Οἱ Ἡρώες οὗτοι ἐθυσίασαν ἑαυτοὺς ὑπὲρ πίστεως
καὶ πατρίδος, διότι ἐγνώρισαν ἀκριβῶς, ὅτι ἡ αἰώνιος τοῦ

Θεοῦ πρόνοια κυβερνᾷ τὸ πᾶν· ἡσθάνθησαν ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ θέλει βραβεύσειν τὴν ἀρετὴν, καὶ τιμωρήσειν τὴν κακίαν· τοῦτο διδάσκει πᾶθε ἄνθρωπον τὸ ἐσωτερικὸν αἶσθημα τῆς συνειδήσεως, ὅπου ἔχει τὴν βάσιν τῆς φυσικῆς θρησκείας· τοῦτο διδάσκει καὶ ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως Χριστιανικὴ θρησκεία. Ἡ ἡμέρα εἶναι διωρισμένη, λέγει ὁ Ἀπόστολος, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει δώσειν τὴν κίωκον ζωὴν εἰς τοὺς ὅσοι πράττοντες τὸ καλὸν καὶ φυλάττοντες τὴν δικαιοσύνην, ζητοῦν τὴν δόξαν, τὴν ἀληθινὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν· τοὺς δὲ ἐναγκαλισθέντας τὴν ἀδικίαν περιμένει ἐκδίκησις καὶ τιμωρία.

22 Ἡ συνειδήσις συμφωνοῦσα μετὰ τὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς διδάσκει, ὅτι ποινὴ καὶ τιμωρία περιμένει τοὺς πράξαντας τὸ κακὸν καὶ τὴν ἀδικίαν· τιμὴ δὲ, δόξα καὶ εἰρήνη τοὺς εὐσυνειδήτους καὶ δικαίους, Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. Ἐπειδὴ εἴμεθα ὅλοι ἐξίσου πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἡμαρτον, χωρὶς νὰ ἔχωσι νόμον, θέλουν παιδευθῆν καὶ χωρὶς νόμον· καὶ ὅσοι ἡμαρτον παρκαίοντες νόμον, θέλουν κριθῆν κατὰ τὸν νόμον. «Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλληνος. Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι· οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἡμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτον διὰ νόμου κριθέσονται.» [*]

23 Ἡ φυσικὴ θρησκεία καὶ ἡ θρησκεία ἡ ἐξ ἀποκαλύ-

(1) Πρὸς Ῥωμαί. β', 9-12.

ψεύς· ἔχουν καὶ αἱ δύο τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν· ὁδεύουν καὶ αἱ δύο τὴν αὐτὴν ὁδόν· συμφωνοῦν καὶ αἱ δύο μεταξὺ των εἶναι καὶ αἱ δύο σφίγχα συνδεδεμένοι. Δὲν δύναται τις νὰ ἐγγίξῃ τὴν μίαν, χωρὶς νὰ κλονίσῃ τὴν ἄλλην. Καὶ αἱ δύο συντρέχουν ὁμοῦ διὰ νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν μεγίστην ταύτην ἀληθειάν· «ὁ σπείρει ἄνθρωπος τοῦτο καὶ θερίσει.» [1] Ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μᾶς διδάσκουν, ὅτι ὁ παντοδύναμος Κύριος, κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, θέλει βραβεύσει τὴν ἀρετὴν, καὶ τιμωρήσει τὴν κακίαν.

24 Μητέρες, εἰς πρῶται μὲ τὸ καλὸν σας παράδειγμα χρεωστεῖτε ν' ἀναπτύσσετε τὴν συνειδήσιν τῶν τέκνων σας, ὁδηγοῦσαι αὐτὰ εἰς τὸ καλόν, εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἣτις εἶναι κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, «σύνδεσμος τῆς τελειότητος.» [2], Ἐμπνέετε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀρετῶν, ὁμιλίας χρηστῆς, ἐμποδίζετε ἀπ' αὐτὰ τὴν μνησικακίαν, τὴν χαιρεκακίαν, τὸν φθόνον, καὶ τὴν ζήλειαν, γεννήματα τῆς αὐτοφιλίας· Διδάσκετέ τὰ τὴν ἰσότητά, τὴν μετριοτήτα, καὶ πρὸ πάντων τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀγνοεργίαν. Ἀπὸ σᾶς ἀπαιτεῖται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν, διότι μὲ σᾶς ζῶσι καὶ τὸν πλεῖστον καιρὸν τῆς ἡμέρας, καὶ εἰς χρεωστεῖτε νὰ διαρθόνετε τὰ σφάλματά των. Μὲ τὰ τὰς οἰκιακάς σας ὑποθέσεις, ἐνασχολεῖσθε εἰς ἀνὰ γινώσιν ὠφελίμων βιβλίων.

Εἰς τὴν γλῶσσάν μας εἶναι σήμερον πολλὰ καὶ καλὰ βιβλία καὶ γραμμένα καὶ μεταφρασμένα. Ἡ ἱστορία εἶναι

(1) Γαλάτ. 5', 7.

(2) Κολλ. 3', 14.

ὁ πρῶτος διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· τὸ νὰ συν-
ομιλῇ τινὰς μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν παρελθόντων αἰώ-
νων, εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ καὶ νὰ περιηγῇται.

Ὁλη ἡ νέα Διαθήκη, μεταφρασθεῖσα ἐκ νέου εἰς ὕψος
ἀρκετὰ καλὸν, εἶναι τῶντι ψυχῆς ἱατρεῖαν. Οἱ πρόγο-
νοί μας οὐδὲ τοὺς δούλους τῶν δὲν ἄφιναν νὰ παίζωσι
κύβους καὶ... [*] φοβούμενοι μὴ μάθωσι καὶ τὰ τέκνα
τῶν. Αἱ μεγαλῆτερά ψυχαὶ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ μεγίστων
κακιῶν, καθὼς καὶ μεγίστων ἀρετῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ ζήσῃ
τινὰς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τιμῶς, δὲν φθάνει νὰ ἔχη
νοῦν καλόν· τὸ κυριώτερον εἶναι νὰ τὸν μεταχειρίζεται
καλὰ. Τοῦτο δὲ ἀποκτᾶται διὰ τῆς παιδικῆς ὀρθῆς καὶ
φρονίμου ἀνατροφῆς. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ καὶ φρόνιμος τῶν τέ-
χων ἀνατροφή δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰς οὐδούς, οὔτε πω-
λεῖται εἰς τὴν ἀγορὰν, οὔτε εἶναι οὐρανουκαταβάτος.
Εἶναι τὸ ἱερώτατον καὶ πρώτιστον χρέος σας, νὰ τὰ δι-
δάσκατε καὶ νὰ τὰ ἐκτρέφετε « ἐν παιδείᾳ καὶ νο-
θεσίᾳ Κυρίου » κατὰ τὸν Ἀπόστολον [*]. Διδάσκατέ τα
τὴν δικαιοσύνην, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὴν ἀγα-
θοεργίαν μὲ καθαρὰν συνείδησιν.

25 Ἡ σεβάσμιος δὲ ἡμέρα αὕτη πρώτη τοῦ ἔτους
μᾶς ἐνθαρρύνει νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸν ὑπέρτατον Κύριον
νὰ μᾶς ἐξαποστέλλῃ τὴν χάριν τοῦ τῆν ἐπουράνιον πάν-
τοτε, πρὸς ἐντελεστέραν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων μας.
Ἐξαιρέτως δὲ σήμερον ἐμβαίνοντες εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ

(1). Ἑβρ. 5', 4.

(1) Ὁ Ἀριστοτέλης συγκαταριθμῇ τοὺς τοιοῦτους μὲ τοὺς ληστές.
Idi. Μοικ. Νικομ. βιβλ. 4.

χιλίου τοῦ ὀκτακοσίου τοῦ τριακαστοῦ ἐξιδόμου ἔτους [1837],
 ἃς τὸν παρακαλέσωμεν ὑπὲρ τῆς Ἑκκλησίας του, ὑπὲρ τῶν
 ἐν ὑπεροχῇ ὄντων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ του.

26 Πολυχρόνιον νῆ ἔχη Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Θεοφρούρη-
 τον καὶ Μεγαλειότατον Βασιλέα ΟΘΩΝΑ πρῶτον, καὶ πρῶ-
 τον Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος! Εἴθε ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ
 Θεοστηρίτου τῆς Αὐτοῦ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΘΡΟΝΟΥ
 διάγοντες ν' ἀπολαύσωμεν εἰρηνικῶς καὶ δικαίως πάντα
 τὰ πρὸς πολιτισμὸν, ἐλευθερίαν καὶ εὐδαιμονίαν ἀγαθὰ,
 διὰ νὰ διάγωμεν ἡρεμον καὶ ἡσύχιον εἶναι, ἐν πάσῃ εὐσε-
 βείᾳ καὶ σεμνότητι.

27 Ἡμεῖς δὲ πάντας, τοὺς εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην
 Ἑλληνικὴν τῶν Φωκαέων ἀποικίαν παροικούντας [*], εἴθε
 νὰ διαφυλάττῃ Κύριος ὁ Θεὸς ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐτυχίᾳ!
 Εἴθε νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ περάσωμεν τὸ νέον ἔτος ἄνοσον,
 ὑγιὲς καὶ εὐτυχές! Εἴθε νὰ εὐδύνῃ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς
 πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον τὰ διανοήματα ἡμῶν
 νὰ εὐλογῇ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν
 ἡμῶν ὥστε ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ
 χειρὸς πάντοτε φυλαττόμενοι, δύξιν ν' ἀναπέμπωμεν τῷ
 Πατρὶ, καὶ τῷ Ἰῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ᾧ, καὶ
 ἃ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) Φωκαεῖς εἰ ἐν Ἰωνίᾳ, ἐμπορίᾳ χρώμενοι ἔκτισαν Μασσαλίαν. Ἀριστ.
 πικρ. Ἰθον. Διπ. γ'.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

ΕΞΕΦΩΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ
ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ, 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1837.

Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,
Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβά-
ζεις περὶ πολλὰ· ἐνός δὲ ἐστὶ χρεία.
Λουκ. Κεφ. 10, 41.

1 Οἱ ἄνθρωποι, δημιουργημένοι τῶντι ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐργὸν τοῦ Παντός ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν ζώων, προδίδουν μόλον τοῦτο εἰς τινὰς περιστάσεις τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀξίας των ἐνῷ μέγιστοι στοχασμοὶ, ὑψηλόταται γνώσεις κυβερνοῦν τὴν ψυχὴν των, ἐνίοτε μικρότατα τινὰ σημεῖα γίνονται αἷτια ἀφανισμοῦ τῶν μεγίστων τούτων στοχασμῶν, καὶ τῶν ὑψηλοτάτων τούτων γνώσεων. Τὰ δῶρα δὲ τῆς θρησκείας ἀνακαλοῦν ἀκαταπαύστως τὴν καθάραν καὶ γενναίαν τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν πρώτην τῆς καθαρότητά. Εἰς ὅλας τὰς καιρικὰς καὶ τυχηρὰς περιστάσεις φυλάττουν εἰς τὴν ψυχὴν των τὰς μεγάλας τοῦ οὐρανοῦ ἀρχάς, αἵτινες γίνονται προστάτιδες τῆς εὐτυχίας των.

2 Ἀναγινώσκοντες τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπαντῶμεν συχνάκις τὴν ἐννοιαν ταύτην, τὴν ἐποίαν ὁ Θεὸς ἡμῶν Διδάσκαλος εἶχε τὸ σπάνιον προτέρημα γὰρ προσκολλᾷ εἰς ὅλα τὰ ὑποκ

κείμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, ὅσα παρουσιάζοντο εἰς αὐτόν· νὰ διεγείρῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του στοχασμοὺς, ὅχι μόνον ὠφελίμους, ἀλλὰ καὶ συνετοὺς· νὰ ἐφαρμόξῃ τὰ μαθήματα τῆς εὐσεβείας εἰς τὰ προσπίπτοντα ἐμπροσθέν του περιστατικά. Εἰς τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ Λουκᾶ εὐρίσκομεν τὴν διδασχὴν, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξεν εἰς τὸ ὄρος καὶ εἰς τὰς κώμας, ὅπου ἐκθέτει, μὲ θαυμαστὴν ἔκφρασιν, τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τῶν καθηκόντων μας καὶ τῶν ἐλπίδων μας. Πᾶς ἕνας ἀναγινώσκων τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἀπορῶν ἐξίσταται, ὅτι μὲ τὸ ὕψος τῆς ἡλικίας διδασκαλίας του ἄφινε πολὺ ὀπισθὲν του πᾶσαν ἀνθρώπινην ἡθικὴν σοφίαν, ὅταν μάλιστα ἐδίδασκε μικροὺς καὶ ἀδυνάτους χωρικοὺς, μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως τῶν λόγων του. Ἐὰν δὲ ἐμβῶμεν μὲ αὐτόν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, θέλομεν τὸν εὑρεῖν καὶ ἐκεῖ μέγαν διδασκτικόν, χαρίεντα, καὶ εἰς τὴν περίστασιν τῶν αἰνιγματωδῶν παραπονεμάτων, τὰ ὅποια ἡ Μάρθα διέβηκε πρὸς τὴν ἀδελφὴν της, ἥτις τὴν ἀφῆκε μόνην νὰ φροντίζῃ τὴν οἰκιακὴν φροντίδα. Τὸν ἀκούομεν ν' ἀνακαλῇ πρὸς τὴν Μάρθαν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς θρησκείας, « ἐνὸς δὲ ἑστί χρεῖα. »

3 Ποῦν δὲ εἶναι, ἀδελφοί, αὐτὸ τὸ μόνον ἀναγκαῖον; ὅλοι γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς σωτηρίας, ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀγάπη τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν καθαρὰν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὁ νόμος οὗτος παρουσιάζεται ἐν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ ἔργα τῆς ἐν γὰρ, ὑποχρεῶν αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθῇ· ὅλοι γνωρίζομεν τὴν δύναμιν ταύτην· τὴν γνωρίζομεν δὲ κατὰ συνήθειαν μάλλον,

καὶ ὅχι κατὰ τὴν ἐννοίαν τῆς. Λέγομεν συχνάκις, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα· ἀλλὰ τὸ λέγομεν χωρὶς πίστιν, χωρὶς καρπὸν καὶ χωρὶς συμπέρασμα· ἔχομεν περὶ ταύτης τῆς ὑψηλῆς ἀληθείας, ἰδέας κενὰς καὶ συγκεχυμένας.

4 Διὰ τὴν σαφηνισθῆναι δὲ ἡ ὑπόθεσις πλείονος θέλω δεῖξαι, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὴν κρίσιν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λογικοῦ· εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

5 Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σπουδάζομεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ περικυκλόνοντα ἡμᾶς ὑποκείμενα· μεταχειρίζομεθα ὅλην τὴν φύσιν διὰ τὰς χρεῖας μας· διὰ τὰς ἐπιθυμίας μας καὶ διὰ τὰς ἐλπίδας μας. Δὲν δυνάμεθα νὰ παρ-
έλθωμεν, ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Ἡ φρον-
τις τῆς διατηρήσεως ἡμῶν τὰ κατασταίνει ἀναγκαῖα. Ἐ-
ὰν δὲ ἐπιθυμῶμεν νὰ ὀλιγοστεύωμεν τὰς λύπας μας καὶ ν'
αὐξάνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡδυνῶν μας, πρέπει νὰ ζητῶ-
μεν βοθείας περὶ τούτου ἀπ' ὅλην τὴν φύσιν, ὅπου καὶ
ἂν εὕρισκώμεθα. Ὅποῖαι προφυλάξεις δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι
διὰ τὴν νηπιότητα ἀπὸ τοῦ φοβερίζοντος ἀπ' τὴν κινδύ-
νου; Ὅσοι ἄπειροι κόποι διὰ τὴν προβλεφθῶμεν ὀλι-
γαρχῇ τροφήν· ἐνδύματα ἀπλᾶ· οἴκημα ὅπως οὖν ἀναγ-
καῖον, διὰ τὴν ἀποφυγῶμεν τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ
τὸν παγετὸν τῆς νυκτός; Ὅσοι φυσικοὶ κατήφοροι μᾶς
φέρουν μὲ εὐκολίαν διαφόρους εἰς ὑποκείμενα παντὸς
εἶδους; Ὅσα ἀγαθὰ ἡ ἀνατροφή, ἡ συνθήκη καὶ αἱ
κοινωνικαὶ σχέσεις δὲν μᾶς κλύουν νὰ τὰ θεωρῶμεν, ὥς

τὰς πρώτας χρεῖς τῆς ζωῆς; Ὅλαι αὗται αἱ ὠφελεῖαι, τὰς ὁποίας τὰ πάθη πολεμοῦν, δὲν μᾶς φαίνονται, καὶ δὲν εἶναι τρώντι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι;

6 Ἀναμνησθὼς, Ἀδελφοί, τὸ πᾶν συντρέχει πρὸς εὐχαρίστησίν μας· εἶναι ὅχι μόνον φυσικόν, ἀλλὰ καὶ νόμιμον νὰ ζητῶμεν τὴν ἀπώκεσίν των. Ἡ Θεία πρόνοια δὲν μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν, διὰ νὰ τὴν κατατρο-
νῶμεν· δὲν μᾶς ἐπρόοικισε μὲ τὰς αἰσθήσεις, διὰ νὰ τὰς κλείωμεν εἰς τὰ προσπίπτοντα εἰς αὐτὰς ὑποκείμενα· δὲν μᾶς ἐχάρισε τὰ πλούτη τῆς γῆς, διὰ νὰ τὰ καταπα-
τῶμεν ὑπὸ τοῦς πόδας μὲ μεγίστην ἀδιαφορίαν. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀποβάλλει εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Εὐαγγελίου τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔλαθεν ἡ Μάρθα διὰ νὰ τὸν εὐ-
χαριστήσῃ· ἀλλὰ τῆς ἐνθυμίζει, ὅτι εἶναι ἄλλο ἔργον ἐστὶ ἀναγκασιότερον τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησχολεῖτο κατεξοχὴν.

7 Ὅσον δὲ τίμια καὶ ἂν ᾖναι, ἡ φαίνονται τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, κἀνὲν ἐκ τούτων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώ-
που δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον· κἀνὲν δὲν εἶναι, ἀπὸ τὸ ὅποιον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ· κἀ-
νὲν δὲν εἶναι ἀχάριστον ἀπὸ τὴν ἠθικὴν του εὐσίαν, καὶ ἄνευ τούτου νὰ μὴ δύναται νὰ τὴν διαφυλάττῃ· μάλιστα δὲ, ἡ ἠθικὴ του ἀξία αὐξάνει, ὅσον τὰ χρεῖα του γίνονται ἀνώτερα ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς· ὅσον θυσιάζει μὲ ἐλευθεριότητα ὅλας τὰς ὠφελείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας σι-
τίθεται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, διὰ τὴν ἠθικὴν τῆς ψυχῆς τὴν ἀποκατάστασιν.

8 Αἱ ὠρέλειαι αὐταὶ τῶν γένων ἀγαθῶν φάνονται ἀναγκαῖαι, ὅταν δὲ συγκρίνωνται μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς· χάνουν δὲ ἐξεναντίας ὅλην τὴν ἐλπίδα, ὅταν παρουσιασθῇ τὸ μόνον ἀναγκαῖον· πρᾶγμα. Εἰς τὰς ἀκαθώδεις περιστάσεις τῆς ζωῆς, ὅτε τὸ χρέος ἀντιπολεμεῖ τὸ ἴδιον συμφέρον, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ φαίνεται καθαρώτερον. Ἐἰς τὰς ἀκαθώδεις περιστάσεις τῆς ζωῆς μὴ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως· μὴ ὅλην τὴν ζωπρότητα τῶν παθῶν· μὴ ὅλον τὸν ζῆλον τῶν ἐπιθυμιῶν· μὴ ὅλας μάλιστα τὰς ἀνυποταξίας, δυνάμεθα ἀράγειν ἡ ἀρνηθῶμεν τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

9 Ὅς ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὰς στιγμὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀπόκλισις ἀντικειμένου τινὸς εὐαρέστου ἦτον εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ πρῶτον πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀντικείμενον, σύρον ἐφ' ἑαυτὸ ὅλην μας τὴν προσοχήν· τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἔατω νῦν ἦτον ἡ δόξα, ἡ φιλοχρηματία, ἡ ἡ πλεονεξία. Ὅς ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν ἐθεωροῦμεν ὡς ἀναγκαίαν. Ἡ συνείδησις ὑψάνουσα τὴν φωνήν τῆς, τὴν υπερτάτην φωνήν, μᾶλλον προστάζει ν' ἀφῆσωμεν τὸν σκεπὸν μας, ἐπεὶ δὲ εἶναι ἐναντίος εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως. Ἀφοῦ δὲ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν συνείδησιν, εὐθὺς καταδικάζομεν ἑαυτούς, καὶ ὑποχρευνόμεθα νὰ συμφωνήσωμεν καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

10 Ὅς ὑποθέσωμεν δὲ, ὅτι ἄνθρωπός τις, βιασμένος ἀπὸ ἡπείριαν, δύναται παραβαίνων τὴν πίστιν του, καὶ προδίδων τὸ μυστικὸν τῶν ἀδελφῶν του, νὰ μεταστέρξῃ εὐτυχίαν τινὰ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀπὸ τὴν προτέραν τῆς κατὰστασιν. Ἡ

μεταβολή αὕτη τῆς τύχης τοῦ ἔδωκε τὰ μέσα νὰ ὑψώσῃ τὴν οἰκογένειάν του· νὰ προμηθεύσῃ τὰ ἀνάγκοντα εἰς τὴν συντροφον τῆς ζωῆς του· νὰ γλυκάνῃ τὴν τύχην του, ὑπακούων μόνον εἰς τὸ ἴδιόν του συμφέρον· ἄραγε ὁ τοιοῦτος ἀπαντᾷ πρὸς τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως; ἂν ἔλθῃ μίαν στιγμὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του· ἂν συμβουλευθῇ τὴν συνείδησίν του καὶ τὸ λογικόν του· ἂν ἐρωτήσῃ ἑαυτὸν, ἐὰν εὐχαριστῆται νὰ βλέπῃ εἰς τοὺς ἄλλους, ἅτι αὐτὸς πράττει; τότε βέβαιον θέλει γνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· τότε θέλει ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως· τότε θέλει αἰσθανθῆναι, ὅτι ὅλα τὰλλα δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, παρ' ὅταν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προστάξῃ νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν, ἢ νὰ τὰ πράττωμεν.

11 Ἡ ἀρετὴ μόνη δύναται νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων· αὕτη μόνη ἔχει ἐστειρικὴν ἀγαθότητα, ἀπόλυτον καὶ ἀτελεύτητον. Ὅσαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι μόνον καλὰι, ἐνόσω τὸ σέβας διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἐπιβεβαιόνη τὴν χρῆσιν αὐτῶν· ἐνόσω παρυσιαζόνται διὰ τῆς ἀρετῆς ὅργανα ἀγαθοεργίας. Δὲν εἶναι μεταξύ αὐτῶν καμμία, ἥτις νὰ ᾔναι πάντοτε ἐξίσου τιμία· ἢ μᾶλλον ὅσαι ὁμοῦ νὰ δύνανται εἰς τινὰς περιστάσεις νὰ βλάπτωσι τὸν ἔχοντα αὐτάς· νὰ γίνωνται μάστιγες δι' ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων· ἢ νὰ φαίνωνται κατὰ διαδοχὴν ὑποκείμενα ἀγάπης καὶ μίσους, θαυμασμοῦ καὶ καταφρονήσεως.

12 Ἐὰν ἀκούσωμεν τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων· ἐὰν παρατηρήσωμεν μάλιστα τὰς ἀποφάσεις τοῦ κόσμου, θέλομεν

ἰδεῖν, ὅτι τὰ λαμπρότερα χάρισματὰ τοῦ πνεύματος, θεωροῦνται μόνον ὡς συμφέροντα πᾶντεργα· χωρὶς ἀρετὴν ἐμπνέουν μᾶλλον φόβον, παρὰ πίστιν καὶ τιμὴν· ἐνῶ ἡ ἀρετὴ παραγγέλλει τὸ σέβας, ἐκώμῃ ὅταν μάλιστα ἦναι μεμονωμένη, γυμνῇ, καὶ ἐστερημένη παντὸς στολισμοῦ.

13 Ἡ τί εἶναι τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ πνεύματος, ὅταν παρουσιάζονται χωρὶς εἰς τὴν φωνὴν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος; Ὅταν θεωρῶσι τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὡς ὄντα φύσεως διαφόρου παρὰ τὴν ἰδιότητά των, ἀπλᾶ ὄργανα, τὰ ὅποια δέχονται ἢ ἀποβάλλουν ὑποκείμενα ἢ συντρίβουν, καθὼς ὁδηγῶνται ἀπὸ τὸν σκοπὸν ἢ τὸ συμφέρον των; τὰ προτερήματα ταῦτα τοῦ πνεύματος, ὅταν ἦναι ἐνεργᾶ, εἶναι ἔτι φοβερώτερα· διότι δύνανται νὰ παράξωσι τοὺς ὠραιότερους καρπούς, ὠφελίμους διὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἢ νὰ δώσωσι τὰ πλέον φαρμακερὰ βλαστήματα. Εἶναι δῶρον τῆς φύσεως, ἀπὸ τὸ ὅποιον δὲν ὠφελεῖται τίποτε, ὅστις τὸ ἔχει, παρ' ὅταν τὸ στολίζεται μεταχειριζόμενος αὐτὸ διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶναι βέβαια τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

14 Ἡ τί εἶναι αἱ γνώσεις αἱ πλέον ἐκτεταμέναι, καὶ αἱ πλέον βαθεῖαι; θησαυροὶ ἀνωφελεῖς, ἐὰν ἡ αὐτοφιλαυτία τῆς κατακρύπτῃ· ὀλέθριαι, ἐὰν εὐρίσκωνται εἰς ἀνθρώπους ἀκρίτους; ἢ εἰς ὑποκείμενα ἀδύνατα νὰ ὠφελήσωσι με αὐτάς τὴν ἀνθρωπότητα· ἢ ἐὰν δόλιοι τινὲς τὰς μεταχειρίζονται ὄργανα νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἀδυνάτους, καὶ ν' ἀπατήσωσι τοὺς ἀμαθεῖς. Αἱ γνώσεις εἶναι πῦρ ζωογονοῦν τὸ πεδὸν τῆς κοινωνίας, ἢ ἀναπρέπον αὐτὸ με τὰς αἰφνιδίους καὶ φρικώδεις ἐκρήξεις. Τὸ αἶσθημα τῆς καρδίας· ἡ δύναμις

αὕτη ἡ μορφόνουσα καὶ συσφίγγουσα ὅλας τὰς σχέσεις· ἡ διαχέουσα κάλλος, μαχρικὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, δύναται νὰ γείνη ἐξέσου ἀρχὴ δυνάμεως καὶ ἀδυναμίας· υἱείας καὶ ἀρρώστιας, καλοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου· ἐν ἐνὶ λόγῳ, μετὰ τὴν τῶσων δυνάμεων, διαθέσεων, διαφόρων προτερημάτων, μὲ τὰ ὅποια δύναται νὰ ᾔηται πλουτισμένη ἡ ψυχὴ, κἀνὲν δὲν εἶναι, τὸ ὅποῖον νὰ ἐνεργῇ πάντοτε τὸ καλὸν, καὶ νὰ μὴν ἐνεργῇ καὶ ποτε τὸ κακόν. Κἀνὲν πρό- τέρημα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι, τὸ ὅποῖον δὲν ποικίλλεται κατὰ τὰς περιστάσεις, κατὰ τοὺς καιροὺς, κατὰ τοὺς τό- πους καὶ κατὰ τὰ ὑποκείμενα.

15 Εἰς τὴν ἀρετὴν μόνην οἱ ἄνθρωποι, τὸσον διάφοροι κατὰ τὰ ἦθη, κατὰ τὰς γνώμας, κατὰ τὰς γλώσσας, εἶναι σύμφωνοι πάντοτε, καὶ φυλάττουν τὴν μεγάλην ταύτην φω- νὴν τῆς συνειδήσεως, ὡς δῶρον οὐράνιον. Ἐθεώρησαν πάν- τοτε τὸν κανόνα τῶν ἠθῶν, ἐὰν καὶ ὅχι εἰς τὴν διαγωγὴν των, τοῦλάχιστον εἰς τὰ μυστικά τῆς ψυχῆς των, ὑπεράνω τοῦ πνεύματος, τῆς γνώσεως, ὅλων τῶν ὠφελειῶν τῆς φύσε- ως καὶ τῆς τύχης.

16 Ἐὰν παρατηρήσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας τοὺς πολὺ δι- εφθαρμένους τὰς ταπεινοτέρας κλάσεις τῆς κοινωνίας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ συνείδησις διαφυλάττει πλείονον καιρὸν τὴν πρώτην τῆς καθαρότητος, καὶ τὸ λογικὸν δὲν ἐπλανήθη ἀ- πὸ κἀνὲν σφάλμα τοῦ πολιτισμοῦ· ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀ- κολουθῶς τοὺς ἀληθεῖς σοφοὺς, ἀξιωθέντας τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν καθαρότητα τῆς ἠθικῆς μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, θέλομεν εὐρεῖν, ὅτι εἰς τὸ μέρος τὸ πλέον πολυάριθμον καὶ τὸ μέρος τὸ

πλέον φωτισμένον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ἐνέχυρον τῶν καθηκόντων τοῦ κόσμου· ἡ ἀρετὴ, ὡς ἀληθὲς ἱερὸν πῦρ· καὶ ἡ φροντίς νὰ φω-
λάξωσι τὸ ἀγαθοποιῶν τοῦτο πῦρ, ὡς τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

17 Ἰὼ ἀλλὰ τί λέγω, ἀδελφοί μου; Εἰς τὴν ψυχὴν μά-
λιστα τῶν διεσθαρμένων ἀνθρώπων, ζητούντων νὰ σβέσωσι
τὸ σέβας διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις, ὡς εἶπα, εἶναι ἡ
φωτὴ τῆς συνειδήσεως, δὲν χάνει ποτὲ ὅλα του τὰ δικαι-
ώματα. Δὲν ὁμιλῶ ἐδῶ διὰ τὰς σκληρὰς ἐκείνας τῆς συν-
ειδήσεως τύψεις, ἄλλοτε σιωπημένας, πολὺν καιρὸν λη-
σμονημένας, καὶ πολλάκις ἀνακαλύσας ἡμᾶς ἐκ διαλειμμά-
των μὲ φρικώδη δύναμιν· ἀποσιωπῶ ἐδῶ, ὅτι ὁ σκώληξ,
ὁ τύπτων τὴν συνείδησιν, δὲν νεκρύνεται ποτὲ εἰς τὴν ψυ-
χὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Δὲν ἀναφέρω, ὅτι ὁ κακὸς γενικῶς
δὲν τιμᾶται· παρatreχω, ὅτι αἱ ὥραι τῆς σιωπῆς, τῆς ἀ-
συχίας, τῆς σκέψεως εἶναι πάντοτε ἰδί' αὐτὸν, ὥραι κατα-
δίκης καὶ τιμωρίας, ἐκδικοῦσαι τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὰς πα-
ρανομίας του. Θέλω δὲ μόνον ἐρωτῆσαι, Ἰὼ ἂν ὁ νόμος
τοῦ Θεοῦ δὲν ἦναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, διατί δὲν
ἐθεωρήθησαν ποτὲ ὡς γενικαὶ κανόνες τῆς διαγωγῆς, τῶν
κακῶν καὶ διεσθαρμένων ἀνθρώπων αἱ πράξεις, αἱ ὁποί-
αι χαρακτηρίζουν τὴν ζωὴν των; Ἰὼ τί δὲν ἐλογίσθη
ποτὲ ἡ ἀδικία, ὡς χρέος ἀρετῆς, καὶ ἡ δικαιοσύνη, ὡς ἀπο-
τέλεσμα κακίας;

18 Ἰὼ ἂν χεῖρ τις δυνατὴ ἤθελεν ἀφαιρῆσαι ἀπὸ τὴν
ψυχὴν μας πάραυτα ὅλα τὰ διαταράττοντα ἡμᾶς πάθη· ἔξιν
ἤ μὲν μόνην στιγμὴν ἐκρύπτετο εἰς τὴν ψυχὴν μας ἡ

φωνή τοῦ ἰδίου συμφέροντος· τί θέλομεν εὑρεῖν εἰς τὸ ἔα-
τος τῆς καρδίας ἡμῶν; Δείψανον τι διὰ τὸ σέβας τοῦ νό-
μου τοῦ Θεοῦ· αἰσθημα τῆς υπερτάτης του ἀνάγκης. Ὅσα-
κις ὁ καλὸς σκέπτεται τὸ παρελθόν ἢ τὸ μέλλον, ὅσακις
κρίνει τὰς πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔχει πλέον τίποτε
νὰ φεβήται, οὔτε νὰ ἐλπίζῃ, ὀνομάζει τὸ καλόν, καλόν· καὶ
τὸ κακόν, κακόν. Τιμᾷ τὴν ἀφιλοκέρδειν, τὴν χρηστότητα
καὶ τὴν δικαιοσύνην καταδικάζει τὰ ἀμαρτήματα σήμερον,
καὶ αὔριον ἴσως, ἐὰν τὸ συμφέρον του τὸν ὀδηγῇ, προσδίδει
τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς του, ἢ πωλεῖ τὸ ἀθῶον αἷμα.
Εἶναι βιασμένος μόλα ταῦτα νὰ θαυμάζῃ πάντοτε τὴν ἁγνεί-
αν τοῦ Ἰωσήφ· τὴν τόλμην τοῦ Νάθαν, ἐλέγχοντος τὰς πα-
ρανομίας τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὴν γενναίαν συγχώρησιν τοῦ Σω-
τῆρος τοῦ κόσμου. Ἀποστρέφεται πάντοτε τὴν σκληρότητα
τοῦ βεεφοκτόνου Ἡρώδου, καὶ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα.
Μαρτυρεῖ, χωρὶς νὰ θέλῃ, τὴν ἀλήθειαν, καὶ μαρτυρεῖ πρὸς
ὑπεράσπισιν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ὅτι καταδικάζει. Οὕτως
ὦ Θεέ! διαφυλάττεις πάντοτε διανοήματά εἰς τὴν καρδίαν
τῶν ἐχθρῶν σου, τῶν πλέον φανερῶν. Ἐνθυμίζεις εἰς αὐτοὺς
τὰ δικαιώματά σου καὶ τὰ χρεῖα ἐκείνων. Ματαίως ὑψόνο-
νται κατὰ τοῦ Θεοῦ σου νόμου. Θέλει φαίνεσθαι πάντοτε ἁ-
κτινοβολῶν μὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ ταράττων αὐτούς.

19 Τέλος, Ἀδελφοί μου, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μό-
νον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶ-
ναι τὸ θεμέλιον τῆς προσκυνητῆς του οὐσίας. Δὲν θέλει δὲν
βλέπει· δὲν προσθέτει κυβερνᾷ μόνον τὸ Πᾶν. Ἀσθημα βα-
θὺ καὶ σταθερὸν μᾶς ἐγείρει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ χρέους τοῦ-
του. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα γνωρίσματα τῆς φύσεώς μᾶς·

εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ παντοδύναμη χεὶρ ἐφύτρευσεν εἰς τὴν ψυχὴν μας· τὸ σπέρμα τῆς ἡθικότητος ἡμῶν. Ἐὰν ᾗναι σύμβολα τῆς θεότητος, τὰ ὅποια ἡ ἀδυναμία μας δὲν δύναται νὰ νοήσῃ· ἐὰν ἡ οὐσία του ἡ ἄπειρος ᾗναι ἄβυσσος, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγελοι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐνατενίσωσιν· αἱ ἡθικαὶ τελειότητες τοῦ Θεοῦ, οὐ σὺν οὕτω βέβαιαι, ὥς αἱ κρίσεις αὐτῆς τῆς συνειδήσεως, εἶναι αἱ μόναι, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὸ πνευμά μας. Ὅταν ζητῶμεν νὰ μάθωμεν, ποῦν εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς δημιουργίας· ποῦν θέλει εἶσθαι τὸ τελευταῖον ἀποτέλεσμα ὅλης τῆς φύσεως καὶ ὅλων τῶν ζῶντων, δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἄλλο, παρὰ τὸν θρίαμβον τῆς υπερτάτης θελήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς μερικὰς θελήσεις· τὴν φρόνιμον ὑποταγὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν σωτηρίαν του· τὸ βασιλεῖον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς συνειδήσεις.

20 Ἐὰν συμβουλευθῶμεν τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου· ἐὰν θεωρήσωμεν τὸ μέγα σχέδιον τῆς μεταβολῆς τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, τὸ ὅποιον εἶναι συγχρόνως καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς θείας προνοίας· ἐὰν ἀνοίξωμεν τὰ χρονικὰ τῆς θρησκείας, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι ὅσα μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία, ἥτις εἶναι ἡ μόνη διδασχὴ, τὴν ὁποίαν οἱ νεκροὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς ζῶντας, συντρέχουν νὰ μᾶς καταπείσωσιν, ὅτι εἶναι ἓν μόνον πρᾶγμα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, ἕως σήμερον, μεταξὺ ὅλων τῶν μεταβολῶν τῆς φύσεως ὅλων τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παθῶν· τῶν

ὑβρίων, τῆς διασφορᾶς, τῆς κακίας, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διέφυ-
λάχθη ἐπὶ τῆς γῆς πάντοτε.

21 Ὑπῆρξαν ἐπαρχίαι εὐτυχέστεραι παρ' ἄλλας, καὶ
πολὺ γνωρισμέναι διὰ τὴν ἀρετὴν των· ὑπῆρξαν παντοῦ
ἄνθρωποι καλοὶ, διαφυλάττοντες ἐπιμελῶς τὴν παρρησια-
θήκην τῆς θείας σοφίας. Συχνότατα δὲ ὁ ἄνθρωπος ἔκαμιν
ἀλθεῖν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλὴν ἢ δύναιτο τοῦ
πράττειν τὸ κακὸν ἢ τὸν ἀχόριστος ἀπὸ τῆς δυνάμει τοῦ
πράττειν τὸ καλόν. Διὰ τὴν φανῇ δὲ ἡ ἀξία τῆς ἀρετῆς,
ἐχρείσθη νὰ ᾖ δυνατὴ ἡ κακία. Ἀπὸ αἰῶνα δὲ εἰς αἰ-
ῶνα ἡ θεία πρόνοια διήγειρεν ἄνθρώπους φωτισμένους,
γενναίους καὶ σταθεροὺς, οἵτινες εἰς τὸ μέσον τῶν διεσθαρ-
μένων ἔθνων ὑψώσαντες τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, καὶ
δικμαρτυροῦμενοι κατὰ τῆς ἀταξίας, ἐμπόδισαν πᾶσαν
παραγραφὴν κατὰ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν συν-
εἶδησιν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Μορσύνουν
σεῖρην ἀδιάσπαστον μαρτυρίων καὶ ὑπερασπιστῶν τῆς ἀλη-
θείας, συχνότατα παθόντων ἀπὸ τὴν ἀχαριστίαν διὰ
παντὸς ὅμως αἰδεσίμων· συχνότατα δὲ καὶ φονευθέντων
διὰ παντὸς ὅμως σεβασμίων καὶ σεβαστῶν.

22 Ὅταν δὲ μὲ ὅλας ταύτας τὰς δυνάμεις, τὸ ἀνθρώ-
πινον γένος ἀποδοκιμασμένον διὰ τὴν βαρβαρότητα τῶν
ἡθῶν ἦτον εἰς τὴν στιγμήν νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι ἐν μί-
νον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, ὁ Θεὸς θέλων ν' ἀναγεννήσῃ τὴν γῆν,
καὶ νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν εἰς
τὸν κόσμον, γενόμενον ἄνθρωπον, διὰ νὰ προκηρύξῃ τὴν αἰ-
ῶνιον ἀλήθειαν· νὰ δείξῃ τὸν νόμον τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Πα-
τρὸς, νὰ τὸν καταγράψῃ εἰς τὸ αἰῶνιον βιβλίον, ἐπιστρα-

γίσας αὐτὸν μὲ τὸ αἷμά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ μᾶ-
θηταὶ αὐτοῦ κατέστρεψαν τὰ θουσιαστήρια τοῦ ψεύδους καὶ
τῆς πλάνης, μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς αὐτῶν ἀγῶνας. Εἰς τὰ ἱερεί-
πια δὲ ὅλων τῶν νυχῶν, ὑψώσαν ἓνα μόνον ἵνα ἁγιοποιή-
σιν εἰς τὴν Θεὸν τὸν ζῶντα. Εἰς τὸ ἀνώφλιον δὲ τούτου
εἶναι γεγραμμένοι, δι' ὅλης τῆς γενεᾶς τῶν ἀνθρώπων, οἱ
λόγοι οὗτοι, οἵτινές ποτὲ δὲν παρέρχονται. « ἐνὸς δὲ ἐστὶ
χρεῖα. »

23 Ἀς προσθέσωμεν ἀκόμη τὰς βεβαίως ἀποφάσεις τοῦ
Εὐαγγελίου εἰς ταύτην τὴν μεγάλην ἀλήθειαν· τὸ μόνον
τοῦτο ἀναγκαῖον πρᾶγμα δὲν εἶναι αἱ ἐξωτερικαὶ λειτανεῖαι,
οὔτε αἱ μάταιαι τελεταί. [1] Αἱ πράξεις τῆς λατρείας τι-
μῶνται διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς εὐσεβείας· θεωροῦνται ὡς
μηδὲν, ὅταν δὲν ᾔναι καρπὸς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ μέσων
τῆς ἀρετῆς. «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσε-
ται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέ-
λημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» [2] Τὸ μόνον τοῦ-
το ἀναγκαῖον πρᾶγμα, δὲν εἶναι βαθεῖα τι· γνῶσις· ἀλλ'
εἶναι καθαρὰ θεωρία τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν διδασκαλιῶν
τῆς θρησκείας. Ἐπειδὴ ἡ γῆϊνος σοφία ἀναπτύσσει μόνον
τὸν νοῦν· δὲν διευθύνεται δὲ πρὸς τὴν ψυχὴν· δὲν βελτιώνει ὅ-
λον τὸν ἄνθρωπον. Συχνότατα ὑψώνει τὴν καρδίαν, ἢ τὴν
παχύνει. Καὶ τοῦτο βλέπομεν καθ' ἡμέραν ἀπὸ τῆς πείρας

24 Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς κηρύττει, ὅτι, ἐὰν ἔχω

(1) Μαθ. κεφ. ζ', 21.

(2) Εἰς τὰς λιτανείας τῆς Μασσαλίας δύναται πᾶς νὰ ἴδῃ ἀκόμη καὶ
σήμερον [1837] ἀπὸ Καθολικῶν ἱερέων λιτανευομένους τὸν Δία, τὴν Ἥραν καὶ
τὴν Ἀφροδίτην μὲ παράσημα Χριστιανικά.

„ προφητείαν, καὶ γνωρίσω ὅλα τὰ μυστήρια, καὶ ἐὰν ἔχω
 „ τὴν γνῶσιν ὅλων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐὰν ἔχω ὅλην
 „ τὴν πίστιν, ὥστε νὰ μετατοπίζω βουνα, ὅταν ὅμως δὲν
 „ ἔχω ἀγάπην, δὲ εἶμαι τίποτε. Καὶ ἐὰν δώσω διὰ τροφὴν
 „ τῶν πτωχῶν ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἐὰν δώσω τὸ
 „ σώμα μου, διὰ νὰ καῇ, ὅταν ὅμως δὲν ἔχω ἀγάπην,
 „ δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε. Ἡ ἀγάπη ὑπομένει, ἀγαθοποιεῖ·
 „ ἡ ἀγάπη δὲν φθονεῖ· ἡ ἀγάπη δὲν αὐθαδιάζει, δὲν
 „ κενοδοξεῖ, δὲν ἀτακτεῖ, δὲν ζητεῖ τὰ ἴδια τῆς συμ-
 „ φέροντα, δὲν κινεῖται εἰς ὀργήν, δὲν συλλογίζεται τὸ κα-
 „ κόν, αὐτὴ δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' εὐ-
 „ χαριστεῖται εἰς τὴν ἀλήθειαν, „ [1]. Ἰδοὺ λοιπὸν, αὐτὸ τὸ
 μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα δὲν εἶναι μόνη ἡ πίστις. Ἡ πίστις,
 λέγει ἄλλος ἀπόστολος, χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι νεκρά· διότι
 καὶ οἱ δαίμονες πιστεύουν ὅτι εἶναι εἰς Θεός [2].

25. Ἀναμφιβόλως τὰ καλὰ ἔργα ἐμπεριέχουν τὴν πίστιν·
 αὐτὴ δὲ μόνη δύναται νὰ μᾶς τὰ ἐμπνεύσῃ με ὅλην τὴν
 τὴν καθαρότητα. Ἡ πίστις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν
 ἀνθρωπίνην ψυχὴν χωρὶς νὰ τρέφῃ τὰ καλὰ ἔργα, καὶ νὰ
 μᾶς ὁδηγῇ φυσικὰ εἰς αὐτά. Ἀλλ' ἡ πίστις, ἐὰν ᾔτο δυ-
 νατὸν νὰ τὴν χωρίσωμεν ἀπὸ τὰ ἔργα, θέλει εἶσθαι δύναμις
 ἄκρπος. Γίνεται δὲ ἀληθὴς διδασκαλία, μόνον ὅταν καθα-
 ρίζῃ, καλλωπίζῃ, καὶ ἐνδυναμόνῃ τὴν θέλησιν, ὁδηγουμένην
 ἀπὸ τὴν πίστιν. Ἡ δὲ θέλησις ὑπατάσσεται εἰς ὅλας τὰς
 θυσίας, τὰς ὁποίας τὸ χρέος προστάττει. Εἶναι διδασκαλία, ἐν
 ὅσῳ εἶναι πηγὴ ἀγάπης ἐνεργουμένης, καὶ ἀρχὴ ἐλπίδος.

(1) Κορινθ. Α. ιγ'. 2-6.

(2) Ἰάκωβ. Κεφ. β'. 19-20

26. Τὸ σέβας λοιπὸν διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἱμπνευ-
 μένον ἀπὸ τὴν πίστιν ἀναθρεμμένον ἀπὸ τὰς πράξεις εἰλι-
 κρινοῦς εὐσεβείας· φωτισμένον ἀπὸ τὰ φωτὰ ἀπλοῦ λογικοῦ
 καὶ σώφρονος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρώτη ὁδηγία τῆς σωτη-
 ρίας, τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα; ἀνοίγει τὰς θύρας τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

27. Ἄς παρηγορώμεθα λοιπὸν εἰς τὴν μικρότητά μας
 ὅσοι εἴμεθα μικροί, πτωχοὶ καὶ ταπεινοὶ εἰς τοῦτον τὸν κό-
 σμον. Ἀρκεῖ μόνον μὲ τὰ μικρὰ μας ἐπαγγέλματα νὰ γινώ-
 μεθα ὠφέλιμοι εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, εἰς τὸ ἔθνος ἐκ
 τοῦ ὁποῖου καταγόμεθα, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔχομεν μεγίστας
 ὑποχρεώσεις. Ἡδυνάμεθα νὰ κατηγορώμεν τὸν οὐρανὸν δι-
 καίως, διότι δὲν μᾶς ἔχαμε πλουσίους εἰς τοῦτον τὸν κό-
 σμον, ἐάν, ὅτι μᾶς ἤρνηθη, ἦτον ἀξίας τινὸς πραγματικῆς
 καὶ σταθερᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς θείας προνοίας, καὶ
 ἔμελλε νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς·
 ἐὰν αἱ τιμαί, τὰ γένη, τὰ πλούτη ἐθεωροῦντο διὰ κάτι τι
 ὅ, τι μεταβάλλει ἡ θεία πρόνοια, δὲν εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον
 πρᾶγμα. Ἡ ζωὴ μας, ἐνόσω ἀπαντᾷ μεγάλας δυσκολίας εἰς
 τὴν ἐπίγειόν μας διατριβὴν, μᾶς προσφέρει εὐκολίας διὰ
 τὴν οὐράνιόν μας ἀποκτάσκειν. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ θυσί-
 αι, τὰς ὁποίας ὑποφέρομεν, δύνανται νὰ γείνωσι δι' ἡμᾶς
 ἀρχὴ τῆς ἀθανάτου χαρᾶς.

28. Οἱ δὲ πλούσιοι καὶ δυνατοὶ, ἃς ἦναι πληροφορημένοι,
 ὅτι ἡ αἰώνιος ἀλήθεια θέλει παρουσιάσῃ τὰς ἀπάτας ὅλας
 τοῦ κόσμου καὶ ἡ κόπης τῆς φαινομένης μεγαλειότητός των
 δὲν θέλει ὑψωθῇ ἕως εἰς τὸν θρόνον τοῦ ὑπερτάτου Κριτοῦ,
 διὰ νὰ σκοτίσῃ τὰς κρίσεις του. Ἄς πιστεύσωσιν ὅτι δὲν δεῖ

ναι μ' ἄλλον τρόπον γὰ τιμῶνται καὶ ν' ἀγαπῶνται εὐ-
 λκοιρῶς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἐξ ἀνά-
 γκης εἶναι μέλη, καὶ μεταξὺ τῆς ὑποίας ζῶσι, παρ' ὅταν
 θείχωνσιν εἰς τὰς πράξεις των καὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν ὁμοίων
 των ἐπιχειρήσεις, διαγωγὴν δικαίαν καὶ ἄδολον. Δὲν δύναν-
 ται ν' ἀξιώθωσι τὴν δικαίαν καὶ ἀδιωροδόχητον ψῆφον τῆς
 τιμῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθινῆς ὑπολήψεως τοῦ ὕψι-
 στάρου μέρους τῶν ἀνθρώπων, με καθάρῃ καὶ ἄδολον συν-
 είδησιν, ἐὰν τὰ ἐπιχειρήματα καὶ αἱ πράξεις των γρίφονται
 μὲ τὸ αἶμα τῆς ἀθωότητος. Δὲν δύνανται ποτὲ γὰ ἐπιτύ-
 χωσι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζει ἡ
 καλὴ μαρτυρία τῶν ἐξωθεν καὶ τῆς συνειδήσεως.

29. Ἄς δείξωμεν ὅλοι τὴν διαγωγὴν μας σύμφωνον μὲ τὰ
 ἀρχὰς τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὥραία δὲ αὕτη καὶ θελητικὴ
 ἐρμονία θέλει εἶσθαι ἡ πηγὴ τῆς ἐπὶ γῆς εὐτυχίας μας, καὶ
 τῆς ἐν οὐρανοῖς μελλούσης μακαριότητος.

ἈΜΗΝ.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

ΕΞΕΦΟΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟ-

ΔΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ

ΝΗΣΤΕΙΩΝ, 21 Μαρτίου 1837.

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύ-
σονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ
παρεῖθωσιν. Μάρκ. ιγ. 31.

Ὅσον παρατηροῦμεν τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τόσον αἰσθάνομεθα εἰς τὴν ψυχὴν μας πλειοτέρας λύπας καὶ ἀδημονίας, βλέποντες καὶ ἀκούοντες καθημέραν ἀπάτης καὶ πονηρίας θεάματα καὶ ἀκούσματα. Ὅσον ὠφελοῦν τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ὅσον ἀναπτύσσουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου· τόσον γίνονται ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἠθικὴν του ἀποκατάστασιν. Ὅταν τινὰς παρατηρήσῃ πόσα πάθη τρέφουν αἱ κοινωνίαι· πόσα ἀμαρτήματα γεννοῦν· πόσα σφάλματα καὶ ἐλαττώματα συγχωροῦν καὶ πόσας ἀταξίας παραβλέπουν· ἀπορεῖ, Ἰ Ποῦ δύναται νὰ εὑρεθῇ τίμιος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν του ἀγανάκτησιν; Ἰ Ποῦ δύναται νὰ εὑρεθῇ φίλος τῆς ἀνθρωπότητος χωρὶς ν' ἀναστενάζῃ;

2. Ὅταν βλέπωμεν μὲ πόσῃ δολιότητι ζητοῦν τινὲς νὰ συγχέωσι τὸ καλὸν μὲ τὸ κακόν· τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν κακίαν· τὰς εὐλογοφανεῖς γνώμας μὲ τὰς ὅσας καλύπτουν τὴν προ-

νηρίαν των τὰ σοφίσματα, τὰ ὁποῖα ἐφευρίσκουν, διὰ νὰ πιστευθῶσιν, ὅτι δὲν εἶναι κανὼν διαγωγῆς σταθερᾶς καὶ γενικῆς, ἀλλὰ τὸ πᾶν μεταβάλλεται ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ τὸ συμφέρον· δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ἔχῃ τὸ σέβας διὰ τὸ χρέος τῆς συνειδήσεως ἐξασθενῆται εἰς τὰς καρδίας ὧλων· ἢ συνείδησις ἢ πλεον τρυφερά καὶ ὀξεῖα ἀμβλύνεται· ὅθεν κατανατοῦν πολλάκις πολλοὶ ν' ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς βεβαιότητος αὐτῆς τῆς ἠθικῆς.

3. Μ' ὅλας δὲ τὰς πείρας τῆς ψευδοπαιδείας καὶ τῆς ἀπάτης, αἱ ὁποῖαι ἀποπλανοῦν τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου μεθυσίῳ, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ μένει ἀμετάβλητος καὶ ἀμετακίνητος, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὰς αἰωνίους τοῦ βάσεως. Μ' ὅλας τὰς ποικιλίαις τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἡτις τὸν παρατηρεῖ, τὸν παραδαίνει, ἐνῶ τὸν βλέπει ἐπιπολαζέοντα εἰς ἀπείρους δόξας, εἶναι ὁ αὐτὸς εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς, εἰς ὅλους τοὺς τόπους, εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· ὑψόνεται ὑπεράνω τῶν προσβολῶν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας· τὸ αἰώνιον καὶ καθαρὸν φῶς τοῦ Θεοῦ τούτου νόμου τοὺς κρίνει, τοὺς καταδικάζει, τοὺς κίμνει νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὸ τὸλμημα τῆς παρανομίας των.

4. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν ὑποῦν ὁ οὐράνιος τοῦ Πατρὸς ἐπέμψεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου τὸν θεῖον τοῦτον νόμον· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις τὸν ἐφάνέρωσε μ' ὅλην τὴν κυριότητα καὶ αὐτεξουσιότητά του, μᾶς κηρύττει ὅτι θέλει διασώζεσθαι μ' ὅλας τὰς μεταβολὰς τῆς φύσεως· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

5. Ἄς ἐξηγήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, καὶ ἄς δεῖξωμεν τὸ ἀμετάβλητον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ

ἀπὸ τὰς ἀρχάς καὶ τὰς πηγὰς, ἀπὸ τὰς ὁποίας πηγάζει, ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῶν διδασκαλιῶν τοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς παραβάσεις αὐτοῦ τοῦ θείου νόμου.

6. Ἰπέρτατε Κυβερνήτα τῶν νόμων με τοὺς ὁποίους μᾶς κυβερνᾷς! Εντύπωσον εἰς τὴν ψυχὴν μας, ὅτι εἶναι αἰῶνιοι, ὡς σὺ εἶσαι αἰῶνιος, διὰ νὰ μὴ προτιμῶμεν τοῦ κόσμου τὰ μάταια πράγματα καὶ τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, ἀπὸ τῶν μόνων τῶντι ἀληθινὰ καὶ αἰῶνιν.

7. Ἀπ' ἑλὰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ὑποκρίπτονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἕρως τῆς ἡδονῆς καὶ ὁ φόβος τῆς λύπης ἀνακαλύπτονται πρῶτον. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φέρουν ἐκ γενετῆς εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τὸ σπέρμα τῶν δύο τούτων αἰσθημάτων. Εἰς μέγα μέρος τῆς ζωῆς μας, ὅλας μας οἱ στοχασμοί, ὅλαι μας αἱ φροντίδες, ὅλαι μας αἱ κινήσεις συντείνουσιν σκεδὸν νὰ μᾶς προσενῶσιν ἡδονὰς, ἢ νὰ ζητῶσι ν' ἀπομακρυνῶσι κατὰ πάντα ἀπὸ ἡμᾶς τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς φασκεῖν. Εἰς τὴν νηπιώδη μας κατὰστασιν εὐρισκόμεθα ἐνασχολούμεθα εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς στιγμῆς, καὶ ἀσχόμεθα πάντοτε εὐχαρίστως τὰς πρώτας ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν εἰς τὴν ψυχὴν μας ὅσον δὲ φωτίζομεθα ἀπὸ τὴν πείραν, ὅσον ὁ κύκλος τῶν ἰδεῶν μας ἐκτείνεται, τόσον σκεπτόμεθα περὶ πλεονέτερον ὑποκειμένων. Συγίζοντες δὲ τὰς ὀφελείας τῶν καὶ τὰς ἀτυχειῶν τῶν, θυσιάζομεν τὸ ἐνεστὸς διὰ τὸ μᾶλλον μαρθάνομεν νὰ ζητῶμεν τὰς εὐτυχίας μας μετὰ τὴν στέρησιν ἄλλου τινός.

8. Εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἴαν ἡ ἡδονὴ καὶ τὸ συμφέρον ἦσαν ὁ μόνος σκοπὸς τῶν δυνάμεων μας, ὁ μόνος κινήων τῶν πράξεών μας, δὲν ἔθελεν ὑπάχεισθαι εἰς γάμους σταθεροῦ καὶ ἀμεταβλήτου. Ἐκὼς δὲν ἐγνωρίζομεν ἄλλου ἡδονοῦ

παρὰ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ συμφέρον, ἡ θάσις τῆς ἡθικῆς μας ὑπάρξει· ἤθελεν εἶναι εὐκίνητος ὡς τὸ κύμα, ἢ, νὰ εἶπω κατὰ-
 λιον, ἡ ὑπαρξίς μας δὲν ἤθελεν ἔχειν διόλου θάσιν. Ἀπὸ τὰ
 τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἄλλο τόσο μεταβλητὸν καὶ τόσο
 πρᾶστικόν, ὅσον ἡ ἡδονή· ὅ,τι ἀρέσκει τὸν ἕνα, δὲν ἀρέσκει
 τὸν ἄλλον· ὅ,τι μᾶς εὐχαριστεῖ σήμερον, δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ
 αὔριον· τὸ πᾶν κρέμαται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ὁργανισμοῦ
 μας, ἀπὸ τὴν ἔξιν τῶν συνηθειῶν μας, καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν
 τῶν περιστατικῶν. Εἶναι πάντῃ ἀδύνατον νὰ προσδιορίσω-
 μεν τί εἶναι ὠφέλιμον ἢ βλαβερὸν. Εἶναι μάλιστα δυσκο-
 λώτατον γενικῶς νὰ διακρίνωμεν τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ τὸ βλαβερὸν.
 Ὅλα τὰ πράγματα καθ' ἡμέραν δὲν μεταβάλλονται ἔμπρο-
 σθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην
 κατάστασιν; Ὅσα καθ' ἡμέραν σκεπτομεθα περὶ τῶν ὑπο-
 θέσεών μας, καὶ μ' ὅλας τὰς φρονίμους παρατηρήσεις ἀπο-
 ρααίζομεν νὰ τ' ἀκολουθώμεν, δὲ φαίνονται ἐσφαλμένα ἀπὸ
 τὰς περιστάσεις, καὶ ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἄλ-
 λοτε τὰ δικαιοῦν, καὶ ἄλλοτε τὰ καταδικάζουν; Ὅσον αἱ
 γνώσεις μας εἶναι μάλλον ἢ ἥττους ἐκτεταμέναι, τόσο πε-
 ρισσότερον διακρίνομεν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔργα τῶν
 ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν ὡς ὠφέλιμα ἢ βλαπτικὰ,
 ὡς ὠδηγοῦμεθα ἀπὸ τὰς γνώσεις μας, ἀπὸ τὰ πάθη μας
 καὶ ἀπὸ τὰ περιστατικά. Νὰ διευθύνωμεν δὲ καὶ τὴν ἡθικὴν
 μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον, εἶναι τὸ αὐτὸ,
 νὰ ζητῶμεν τὴν ἰατρειὴν ἢ τὴν προφύλαξιν εἰς αὐτὸ τὸ
 πάθος· νὰ φαρμακόνωμεν τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς· ν' ἀρπάζωμεν
 ἀπὸ τοὺς νόμους, αἱ ὁποῖοι μᾶς κυβερνοῦν, τὴν σταθερότητα,
 ἥτις τοὺς διακρίνει.

9. Ὅχι δὲν εἶναι οὕτως, ἀδελφοί μου *Σαββακόστην α*

σθανόμεθα, ὅτι ὁ νόμος ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς
 ψυχῆς μας, διὰ νὰ μᾶς δικαιώσῃ ἢ νὰ μᾶς καταδικάσῃ, ἔχει
 ῥίζας βαθυτέρας καὶ ἀρχὴν ἀδιάφορον. Αἰσθανόμεθα συχνό-
 τατα, ὅτι κρίνοντες μὲ ἥσυχον καὶ ἀφιλοκερδῆ τρόπον τὰς
 πράξεις τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἰδικάς μας, γνωρίζομεν, ὅτι
 εἶναι ἓνας μόνος κανὼν· ὁ κανὼν δὲ οὗτος εἶναι πάντοτε ὁ
 αὐτός, διδάσκων νὰ προτιμῶμεν τὸ χρεῖωδες ἀπὸ τὸ ἀρεστόν,
 καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἀκόμη τὸ ὠφέλιμον. Ὁ θεὸς δὲ οὗτος νόμος
 ἀπαιτεῖ νὰ ἤμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τοῦ θυσιαζώμεν ὅλα τὰ
 ἀγαθὰ, καὶ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας συνί-
 σταται ἡ εὐτυχία μας. Εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας, τὰ πλέον
 μυστικά, εἶναι γεγραμμένοι ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ παντοδυνά-
 μου Θεοῦ, μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους, ἡ δικαιοσύνη καὶ
 ἀδίκεια. Ἐκεῖ εἶναι γεγραμμένα τὰ ὅρια τὰ ὅποια τὰς χωρί-
 ζουν, καὶ ἡ αἰώνιος γραμμή, ἡ χωρίζουσα τὴν μίαν ἀπὸ τὴν
 ἄλλην· αἶσθημα ἑσταθρόν· γενικόν· ζωὴν καὶ ἀμετακίνη-
 τον. Μᾶς ἀναγγέλλει τὸ θεῖον τοῦτο ἐξεῖκόνισμα, σημειώνει
 τὰς πράξεις τὰς καλὰς καὶ τὰς κακὰς· ἐπιβάλλει τὴν ἀπόλυ-
 τον ἀνάγκην νὰ δεχώμεθα τὸ καλόν, καὶ νὰ καταδικάζωμεν
 τὸ κακόν εἰς τοὺς ὁμοίους μας καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας· βρα-
 βεύομεν μὲν τὸ πρῶτον μὲ ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν· κατὰ
 δικάζομεν δὲ τὸ δεύτερον μὲ τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως.

10. Ἡ συνειδήσις, ἡ αὐτόματος αὕτη ἠθικὴ, ἀκατάληπτος,
 βεβαία, ἀναμάρτητος, δυνατωτέρα ὅλων τῶν σοφισμάτων,
 μὲ τὰ ὅποια ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐξασθενήσωσιν, ἢ νὰ τὴν πνί-
 ξωσι, μᾶς παρουσιάζει τὸ χρέος μας εἰς ὅλην του τὴν ἔκτασιν.
 Ἡ ψυχὴ συλλαμβάνει τὸ μυστικὸν τοῦτο αἶσθημα τῆς συνει-
 δήσεως εἰς τὴν στιγμήν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ λογικὸν ἀνα-
 πτίσσεται τὸ αἶσθημα τοῦτο μεταβάλλεται εἰς ἰδὲν δῶκεν

κεκριμένην καὶ καθαράν· ἡ ἰδέα αὕτη εἰς ἀρχὴν βεβαίαν καὶ ἀναμφισβήτητον· ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη εἰς νόμον ὑπέρτατον.

11. Ἡ συνειδήσις αὕτη εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ· τὸ βαθὺ καὶ σταθερὸν τοῦτο αἶσθημά ἐστὶν τὸ ἔργον τοῦ καὶ τοῦ ὄργανον, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται νὰ διεγείρῃ εἰς τὴν ψυχὴν μᾶς τὸ θέλημά του τὸ ἅγιον καὶ ὑπεράγιον· εἶναι εὐαγγέλιον γεγραμμένον εἰς τὴν ψυχὴν μᾶς, προπορευόμενον ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναπτύξαντος καὶ ἐξηγήσαντος τὸ πρῶτον· τὸ ἠθικὸν τοῦτο λογικόν, τὸ ὁποῖον ἔχομεν, εἶναι ἀπόρρητα τοῦ αἰωνίου λόγικοῦ· ἀκτὶς τῆς θεότητος· ἢ μᾶλλον ἀθάνατος ἀντανέκλασις τοῦ πρῶτοτύπου φωτός· κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν ὁ Θεὸς ἔλαμε τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα του.

12. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ λοιπὸν εἶναι ἀμετάβλητος, ἐπειδὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν προσκυνητὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν. Αὐτὸς μόνος ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ ἐντυπώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ἀμετακίνητον εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποκείμενου εἰς πάντοτε μὲταβολάς· ὁ ἄνθρωπος μεταβάλλει ἀκαταπαύστως μορφάς, χρώματα, κινήσεις καὶ πάθη· εὐρίσκειται εἰς ἀστάσειν βεβαίον δὲ ἔχει τὴν ἀδελαιότητα· ὁ Θεὸς μόνος δύναται νὰ ἐργάζεται τὸ θαῦμα τοῦτο, νὰ κατὰβιβάσῃ εἰς τὸν ὀργανισμὸν πλὴν τῶν σωματῶν μᾶς ἀρχὴν σταθεράν καὶ μόνιμον· ν' ἀνάπτη εἰς αὐτὸν τὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο φῶς, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

13. Οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ ἐνώσωμεν μ' αὐτὸν τὴν ἰδέαν τῆς αἰωνιότητος. Εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι δὲν χρεωστοῦμεν νὰ λατρεύωμεν τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μὴ σεβώμεθα τὰ δίκαια.

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; ὅταν βλέπωμεν, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλα ὄντα διάφορα ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοῦ, ἔχοντα τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ταῦτα δὲν ὑποκείνται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, εἰς τοὺς ἀποίους ὑποκείμεθα καὶ ἡμεῖς;

14. Νόμιε ἅγιε καὶ ἀμετακίνητε, ὄργανον τοῦ Θεοῦ, εἶσαι αἰώνιος, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός. Συνήργησας εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ παντός· εἶσαι ἡ κυβερνήσασα τὸ πᾶν ἀρχὴ καὶ ὁ μόνος σκοπός· εἶσαι γεγραμμένος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ θεμελιωμένος ἐπὶ τῆς πέτρας τῶν αἰώνων· ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ θέλει διαλύσειν τὰς φθαρτάς των μορφάς, καὶ τὰς ἐνδύσειν νέας διὰ νὰ τὰς μεταβάλῃ ἐκ νέου. Σὺ δὲ μόνος, ξένος ἀπὸ τὸν αἰώνιον κύκλον τῆς ἀπειστοῦ μεταβολῆς, δὲν θέλεις παρελθεῖν ποτὲ, θέλεις εἶσθαι πάντοτε ὁ αὐτός, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.

15. Ὁ αἰώνιος, ἀδελφοί, τὸν ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἀκόμη δημιουργήσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ ἔργα του· τὸν ἐκάρυξε βραχίεα ὅλης τῆς φρονήσεως καὶ τῆς σοφίας· τὸν παρῆξε, πρὶν νὰ δημιουργήσῃ τὴν γῆν, πρὶν νὰ στήσῃ τὰ ὄρη εἰς τὰς βάσεις των, καὶ πρὶν νὰ στολίσῃ με ἄνθη τὰς πεδιάδας· ὅταν ἐδημιούργει τοὺς οὐρανοὺς· ὅταν διήρχετο τοὺς κύκλους, τοὺς ὁποίους καταγράφουν τὰ οὐράνια σώματα· ὅταν διέθετε τὰ ὅρια τῆς θαλάσσης· ὅταν ἐτελείονε τὴν σφαῖραν τῆς κινήσεως τῶν λογικῶν καὶ ἐλευθέρων ὄντων, ἦτο μετ' αὐτοῦ, καὶ προέδρευεν εἰς τὴν τάξιν καὶ ἀρμονίαν τοῦ παντός.

16. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμετάβλητος, ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀρχῶν του· εἶναι δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς διδασκαλίας του, ἥτις ἐναγκαλίζεται ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὅλους τοὺς τόπους, ὅλας τὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς, ὅλους

τοῦ ἀνθρώπου, πάσης τάξεως καὶ πάσης καταστάσεως. Ἐάν ὁ νόμος τοῦ θεοῦ ἐδέχετο ἐξαίρεσις, ἐφοβείτο τὸν χρόνον, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δυσκόλους περιστάσεις, τὸ φαινόμενον καὶ λεγόμενον ἀναλλοίωτόν του ἤθελεν εἶσθαι μάταιον καὶ φανταστικόν.

17. Πᾶσα ἡλικία τοῦ κόσμου μᾶς παρουσιάζει νέα ἦθη. Πᾶσα γενεὰ ἔχει μεταβολάς, συνηθείας, κακίας καὶ ἀρετὰς, αἱ ὁποῖαι τὴν διακρίνουν ἀπὸ τὰς ἄλλας· τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς πᾶσαν περίδον τῆς ἱστορίας του προσφέρει φυσιογνωμίαν διάφορον· οἱ δὲ ἠθικοὶ νόμοι ἄρα γε χρεωστούν νὰ μεταλλάττωσιν αὐτῶ μορφὰς καὶ νὰ πύχωσι τοιαύτας μεταβολάς; Δύστηροὶ καὶ ἀπλοὶ ἦσαν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ κόσμου· ἄλλ' ἄρα γε δύνανται νὰ μεταβάλλωνται σήμερον, ὅτε αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ μετέβαλαν τὴν καλαιαν ἀπλότητα; Γνωρίζω, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν λάμπει πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν λαμπρότητα εἰς τὸν κόσμον· ἐξεύρω, ὅτι ἡ κακία ὁδεύει πολλάκις μὲ κεφαλὴν ὑψωμένην· αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ποικυπλασιαζόμεναι, ὅσον ὁ πολιτισμὸς αὐξάνει, δὲν ἐρχομύζουν τὰς βάσεις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγαθοεργίας εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀνθρώπων· πλὴν ἡ μεγαλύτερα ἢ ἡ μικροτέρα ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος, οὔτε προσθέτει, οὔτ' ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν βεβαιότητα τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι πάντοτε ὁ αὐτὸς, καὶ ὅταν συνομιλῇ μὲ τὰς περιορισμένας οἰκογενείας τῶν πατριαρχῶν, καὶ ὅταν ᾖ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν μεγάλων πόλεων· ὅταν κατοικῇ παρὰ τὴν ἀρὸν τῆς Μαμβρῆ, ὅπου ὁ Ἄβραμ ἐκχοδύμησε θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ (1), ἢ προεδρεύει εἰς τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ὅταν ῥίψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας,

καὶ ἀνεγείρωμεν τὰς συμφορὰς καὶ τὰς πράξεις τῶν περ-
σμένων γενεῶν, πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἠθικήν μας, τοὺς
κρίνομεν μὲ τὸν αὐτὸν κανόνα, μὲ τὸν ὅπλιον κρίνομεν τοὺς
συγχρόνους μας. Ἄνυπόκριτο, χρηστότης, ἔντεμος ἀφύλοκέρ-
δεια, δικαιοσύνη, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας δὲν ἐτιμήθησαν
πάντοτε; Ἡ αὐτοφιλαυτία, ἡ ἀπιστία, τὸ φεῦδος, ἡ
ἀδίκια θεωροῦνται καὶ ἐθεωρήθησαν πάντοτε, παντοῦ, καὶ
εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὡς ἁμαρτήματα ἀποδοκιμασμένα.

18. Δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ βασίλειον τοῦ
νόμου τοῦ Θεοῦ μίαν ἡμέραν θελεῖ ἀνατράπη, καὶ πανεὶς δὲν
αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ᾔηται δίκαιος, ἀλλ' εἰς τὸν κό-
σμον οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ζῶσι χωρὶς συνείδησιν, καὶ χω-
ρὶς ἠθικὴν.

19. Εἶναι βέβαιον, ἀδελφοί μοι, ὅτι τὸ πᾶν ὑπόκειται εἰς
γένεσιν καὶ φθορὰν ἀκαταπαυστον· τὸ πᾶν λαμπρὸν μὲν, ἀλ-
λὰ θέλει σβεσθῆν· τὰ βασίλεια γεννῶνται, ὑφύονται, κλίνουν
καὶ πίπτουν· ὅλαι αἱ γενεαὶ χάνονται εἰς τὴν ἀπειρον θάλασ-
σαν τῶν αἰώνων, ὡς οἱ ποταμοὶ γίνονται ἄφαντοι εἰς τὰ
βάθη τῶν θαλασσῶν· αἱ τέχαι καὶ αἱ ἐπιστήμαι περιπλα-
νῶνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς· ἐδὼ τὸ φῶς διαδέχεται
τὸ σκότος· ἐκεῖ τὸ σκότος λαμβάνει τόπον φωτός· ὁδεύομεν
εἰς τὰ ἔρρεπτα τῶν αἰώνων, διαδεχομένων τὸν ἰδικὸν μας
τὰ τέκνα μας θέλουν πέσειν ἐπάνω εἰς τὴν κόριν τῶν λει-
ψάνων μας. Εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς γενεᾶς ταύτης μεταβολῆς,
μόνος ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ μένει ἀμετάτρεπτος καὶ ἀνάλει-
ωτος· τοιοῦτον τὸν ἔδειξεν ἐκάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ μετὰ
ραβνοῦς καὶ ἀστραπᾶς ὁ Αἰώνιος· τοιοῦτον ἐπάνω εἰς τὸ
θαβώριον ὄρος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ πρόσωπον λαμπρὸν ὡς ὁ
ἥλιος, καὶ μετὰ ἱμάτια λευκά, ὡς τὸ φῶς τοιοῦτον τὸν βλέ-

πομεν ἀκόμη καὶ σήμερον· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

20. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν παρέρχεται ποτέ· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν κάμνει καμμίαν διάκρισιν μεταξύ πλουσίων καὶ πτωχῶν, βασιλέων καὶ ὑπηκόων, κυρίων καὶ δούλων· ἀπ' ὅλους ἀπαιτεῖ τὸ αὐτὸ σέβας καὶ τὴν αὐτὴν ὑποταγὴν· οὕτω τὸν βλέπομεν εἰς τὰς Θείας Γραφάς. Ὁ Νάθαν προσωποδέρνει τὸν βασιλέα Δαβὶδ διὰ τὰ ἀμαρτήματα, ὡς τὰ ὑποῖα τὸν ἔρριψε τὸ ἀσυγχώρητον πάθος του (1). Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καταδικάζει μὲ μέγα θάρρος τὰ ἀσυγχώρητα ἀμαρτήματα τοῦ Ἡρώδου (2). ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διηγέρε τὴν συνειδήσιν Φήλικος τοῦ ἡγεμόνος, συνομιλῶν μὲ αὐτὸν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς μελλούσης κρῆσεως [3].

21. Ὅλοι δὲ ὑποκείμεθα εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· ὅλοι χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν ἐξίσου τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγαθοεργίαν πρὸς τοὺς ὁμοίους μας· ὅλοι ἔχομεν χρεὴν ἱερὰ, καὶ δικαιώματα ἐξίσου ἱερὰ, ἐπαναπαυόμενα εἰς τὰ χρεὴν μας ἢ ἰσότης αὕτη εἶναι μόνη πραγματικὴ μόνη αὕτη βεβαιώνει τὴν ἐλευθερίαν ὅλων, ἐπισφραγίζουσα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ καθενὸς μὲ ὅρια αἰώνια· ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

22. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμετάτρεπτος, εἰς ὃ,τι παρ' ἀγγέλλει, ἢ ἐμποδίζει τὰ ἔθνη· καθὼς ὅ,τι παρ' ἀγγέλλει ἢ ἐμποδίζει τοὺς μερικοὺς ἀνθρώπους. Ματαίως οἱ συμβουλιῶν τῶν τυράννων δι' ὧς κυριζόμενοι πιστεύουν, ἢ ὑποκρίνονται,

(1) Βασιλειῶν β'. 12.

(2) Ματθ. κ'. ιδ'.

(3) Πράξ. κδ'. 25.

ἔτι πιστεύουν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγίνε διὰ νὰ κνο-
νίσῃ τὰς πολιτείας καὶ νὰ κυβερνᾷ τοὺς θρόνους τῶν βασι-
λέων. Λέγουں ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐφορεύει τὰς μερικὰς
τῶν ἀνθρώπων σχέσεις· οἱ ἄνθρωποι οὗτοι κατὰ τὸ φαινό-
μενον εἶναι πολλὰ βαθεῖς, πραγματικῶς δὲ εἶναι ἐπιπόλαιοι
καὶ ἄδικοι· κατὰ τὸ φαινόμενον φλέγονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην
διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος, πραγματικῶς δὲ φρον-
τίζουν μόνον διὰ τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διερ-
χόμενος τὸ σκότος δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν δύναμίν του·
τιμωρεῖ ταχέως ἢ ἄργα πᾶς καταχρῆσεις τῶν δυνατῶν·
κεραυνώνει τοὺς μεγάλους, οἵτινες μὲ τὰ τυραννικά των θε-
λήματα καὶ καμώματα ἀντιβαίνουν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
τοῦ ὁποίου εἶναι ὄργανα ἐπὶ τῆς γῆς· κεραυνώνει δὲ καὶ
τοὺς λαοὺς, ἀρνούμενους τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς, ὡς
τιμωρεῖ καὶ τοὺς ἡγεμόνας, ἀρνούμενους τὰ ὅρια τῆς ἐξου-
σίας των· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν παρέρχεται, μένει
διὰ νὰ κρίνῃ τοὺς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ ἔθνη αὐτὰ·
ἐγείρει δὲ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως κριτήριον ἀπροσω-
πόληπτον, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ὁ Θεὸς θέλει ἐπικυρώσειν τὰς
κρίσεις.

23. Ἐὰν ἡμεῖς ὄντα ἀπλῶς λογικὰ, ἠθέλαμεν εἶσθαι καὶ
ἀμετασάλευτοι ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἀναλ-
οίωτος εἰς τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα μᾶς προστάττει· ὁμοῦ ὁμοῦ
μὲ τὸ νοητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς· ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Δημι-
ουργὸν καὶ τὸ αἰσθητικόν, μητέρα πλήθους ἀμαρτημάτων,
τὰ ὁποῖα ὑψονόμενα εἰς μέγαν βαθμὴν γίνονται ἄπειρα πάθη,
ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται οἱ μέγιστοι ἐχθροὶ τοῦ ἡθικοῦ χρέ-
ους μας. Ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν δύο ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς
διαίρουں, γέννᾳται ἡ ἀρετὴ, δηλαδή ἡ ἐξίς νὰ πολεμῶμεν

καὶ τὴν συνείδησιν τὰς ἀδικίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς κλοπὰς, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα.

24. Ἐνῷ δὲ πράττομεν τὸ κακὸν, αἰσθανόμεθα, ὅτι δὲν εἴμεθα ὅ,τι ἐπρέπε νὰ ἤμεθα. Ζητοῦμεν ὅ ἀποκοιμίσωμεν τὴν συνείδησίν μας· ἡ βία δὲ αὕτη, τὴν ὁποίαν πάσχει ἡ συνείδησις, μᾶς ἀναγγέλλει, ὅτι ἀναγινώσκωμεν ἐσωτερικῶς ὅτι μᾶς τύπτει ἡ συνείδησις διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἐπράξαμεν· ἴσως δὲ καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θέλομεν λησμονήσῃν τὴν ἁμαρτίαν, ἀφοῦ ἅπας τὴν πράξωμεν. Εἴμεθα δὲ ἀρκετὰ ἀναίσθητοι, εἰάν ἀγνοῶμεν, ὅτι εἶναι τῷ σφίσι τῆς συνειδήσεως, ἡ ἀρετὰ τυφλοὶ, νὰ μὴ βλέπωμεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· τὸ αἶσθημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν ἀταξίαν, ἐσωτερικῶς μᾶς ἐγκαλεῖ, ἐνῷ ὅλος ὁ κόσμος μᾶς ἐπαινεῖ· μᾶς βραβεύει ἐσωτερικῶς, ἐνῷ ἄντα μοιβαὶ κοσμικὰ ἔρχονται νὰ μᾶς βραβεύσωσι τὸ αἶσθημα τοῦτο τρέφει εἰς τὴν ψυχὴν μας ῥίζας βαθείας. Δυνάμεθα νὰ τὸ ἀδυνατίσωμεν, ὅχι δὲ καὶ νὰ τὸ ἐξηράνωμεν. Ἐάν ἤμεθα ἔνοχοι τινὸς ἁμαρτημάτων, ἡ κυριεύμενοι ἀπὸ κανὲν πάθος μισητὸν, φέρομεν πάντοῦ μεθ' ἡμῶν τὸ βῆρος τῆς παραβάσεως, ταλαιπώροιοι ἀπὸ φοβητικῆς πάντοτε. Δὲν θέλουσι παρέχεσθαι χωρὶς λύπην αἱ μαρτυρίαι τῶν σφαλμάτων μας· ὁ χρόνος, ὁ τόπος, αἱ πάλμπολλαι περιστάσεις τῶν πράξεών μας, ἀνακαλοῦν τὰ ἁμαρτηματά μας· ἐπεὶ δὲ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· ὁ δὲ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν παρέρχεται.

25. Ἐάν λάβωμεν τὴν ἐξὶν εἰς κανὲν ἁμαρτήμα· εἰάν τὰ ἔργα μας εἶναι ζημιώδη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· εἰάν ἀδικῶμεν τὰ ὄρφανὰ· εἰάν δοῦναι τοὺς ἀδυνάτους καὶ πτωχοὺς· εἰάν ἀρπάξωμεν τὸ ψωμίον ἀπὸ τοῦ στόματός των· καὶ τὸ χεῖμα

στον, πιπιλίζωμεν, ὡς ἀδέλλαι, τὸ αἷμά των, κ' ἔπειτα
ζητῶμεν ν' ἀποβάλωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας τὴν τύψιν τῆς
συνειδήσεως, ἡ φαρμακεύωμεν αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ἡθικῆς
ζωῆς, ἃς ἐνθυμώμεθα ὅτι ὁ αὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,
ὁ δὲ νόμος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ποτὲ δὲν παύεται.
Ἡ φαινομένη γαλήνη τῆς ψυχῆς εἶναι ἐφήμερος· ἡ δυστυ-
χία, ἡ ἀρρώστια, ἡ πλησίασις τοῦ θανάτου ταραττοῦν τὴν
φαινομένην ταύτην γαλήνην τῆς ψυχῆς, καὶ ἐμψυχόνουν ἐν-
τὸς ἡμῶν τὴν σκώληκα, ὅστις τύπτει τὴν σινεΐδην· ὅλας
ταύτας τὰς ἀμαρτίας βλέποντες ἐντὸς ἡμῶν θέλομεν λέγειν,
ὡς οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ, « ἐν ἀμαρτίαις ἐσμέν περὶ τοῦ
» ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ ἐνεκεν τούτου ἐπῆλθεν ἐφ' ἡ-
μᾶς ἡ θλίψις αὕτη » (1).

26. Συνειδήσεις! συνειδήσεις! ἀθάνατε καὶ οὐράνιε φωνῇ,
δύναμις ἄγνωστος, ἀλλὰ θεῖα καὶ ἀναλλοίωτος, δὲν παύεις
νὰ μαρτυρῇς με τὴν ἀναμάρτητόν σου γλῶσσαν· τὸ ἀναλ-
λοίωτον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Σὺ κατακυραγεῖς αἰωνίως τὴν
κακίαν, καὶ ἀντιβραβεύεις αἰωνίως τὴν ἀρετὴν. Εἰς τὸ σκό-
τος, ὅταν πλανώμεθα, σὺ εἶσαι ὁ μόνος ἡμῶν φανὸς· ἄλ-
λοτε μὲν ἀρεστὸς, ἄλλοτε δὲ ὀχληρὸς, πάντοτε δὲ εὐεργε-
τικὸς καὶ σωτήριος· μᾶς δεικνύεις τὴν ἀληθῆ ὁδὸν τῆς σω-
τηρίας εἰς τὰ μέσσην τῆς θαλάσσης τῶν ἀνθρωπίνων φρονη-
μάτων, ὅπου δὲν εἶναι τίποτε σταθερὸν, τίποτε βέβαιον,
τίποτε ἀναλλοίωτον. Νόμος τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι τὸ μόνον
ἐπιστήριγμα, ὅπου δυνάμεθα νὰ ἐπαναπαυώμεθα με πίστιν.
Σὺ ὑψόνεσαι σεμνοπρεπέστατα καὶ σταθερώτατα ὡς βρά-
χος ἀκλόνητος. Ὅταν ἡ εὐσέβεια ξυσπασμένη ἀπὸ τὴν δια-

(1) Γενεσ. μβ' 21.

ἐθάρυν τῶν ἡθῶν καὶ ἀπὸ τὴν κακοήθειαν, φρίττει ἀκούου-
σα, ὅτι αἱ ἀταξίαι προχωροῦν ἀξάνουσαι καὶ πομπύου-
σαι γενικὸν ἀναισθησὸν τοῦ ἀνθρώπου γενοῦ, εὐτυχῆς, ὅς τις
μὲ ἐντελῆ πεποιθήσιν δύναται νὰ εἴπῃ, «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ
δὲν παρέργεται.», Ὁ ὑπέρτατος Δημιουργὸς τοῦ παντός, ὅς τις
ἐσημείωσεν ἀνεξάλειπτα ὅρια εἰς τὰ διάφορα ὄντα, καὶ ἔστη-
σε τὴν ἁρμονίαν προτύπων εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης,
εἶπεν εἰς τὰ πλάη θέτετε πολεμεῖν τὴν συνείδησιν, ἀλλὰ
δὲν θέτετε τὴν καταβάλλειν· θέτετε ὑπάγειν ἕως ἐκεῖ, καὶ
λυσιγάνειν τὰ αἰώνια ὅρια μετὰ τοὺς τεθλωμένους σατὰ ἄφρονες,
ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ τὴν ὑπερβῆτε. Ἐνταῦθα συντρίβη-
σονται τὰ κύματα τῶν παλῶν· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν παρερ-
χεται. Ἀπὸ τὰ κρημνιζόμενα ἐρείπια τῶν αἰώνων ἐξέρχεται
καθαρὸς καὶ ἄφθαρτος· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ θέλει ἐνθροισθῇ
ὁμοῦ μὲ τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ κόσμου διὰ νὰ κρίνῃ
τοὺς ἀνθρώπους· θέλει εἶσθαι ὅλος συγκατάθεσις καὶ φιλαν-
θρωπία διὰ τῆς εὐσπλαχνικῆς τοῦ οὐρανοῦ πετρῆς καὶ διὰ
τῆς μετανόιας τῶν τέκνων του· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ θέλει
συντροφεύσειν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν κατοικίαν τῆς δόξης,
καὶ θέλει εἶσθαι ἡ ἀρχὴ τῆς αἰωνίου εὐδαιμονίας καὶ μακα-
ριότητος. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΕΞΕΦΩΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟ-
ΔΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΒΑΙΩΝ,

11 Ἀπριλίου, 1837.

Πῶς ἄσωμεν τὴν ὁδὸν Κυρίου
ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Ψαλμ. ρλς'. 4.

1 Εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας, ἄνθρωποι τινὲς μὲ ἐπιπόλαιον κρίσιν πραγμάτων κατηγορήσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, λέγοντες, ὅτι ἀδυνατίζει τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, ὡς διδάσκουσα τὴν ἀπάνησιν τοῦ κόσμου. Ἐνίμισαν, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς γίνεται ἐναντίος εἰς τὴν πρόοδον τῆς κοινωνικῆς εὐτυχίας, εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τῶν ὠραίων τεχνῶν τὴν καλλιέργειαν.

2 Ἡ κατηγορία αὕτη ἐγεννήθη εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ἥρῳους, ὅτε ἡ ἀμάθεια ἐξήγει τὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου μόνον κατὰ τὸ γράμμα, ὅτε ὁ ἄλογος ἐνθουσιασμὸς ἀπεχώριζε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, καὶ μὲ πρόσφασιν, ὅτι τὸν καθιέρωνεν εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἀπεχώριζεν ἀπὸ τὰ χρεῖα τῆς πατρίδος καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ τὸν ἀφιέρωνεν εἰς τὴν ἀκαμωσίαν. Χάρις εἰς τὸ πᾶν τοῦ λογικοῦ! Οἱ αἰῶνες ἐκεῖνοι τοῦ σκοτούς παρῆλ-
* Ἡ θρησκεία δὲν θέλει φαίνεσθαι εἰς τὸ ἐξῆς ὁ ἐ/θ-ος

τοῦ πατριωτισμοῦ, παρὰ μόνον εἰς ψυχὰς ἀδυνάτους καὶ προληπτικὰς. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν εἶναι σύστημα ἰδεῶν ἀλίγων καὶ μικροπρεπῶν πράξεων. Εἶναι διδασκαλία ἀπλουστάτη, σεμνοτάτη καὶ ὑψηλοτάτη. Ἐπιστηρίζεται εἰς τὰς μεγάλας ἰδέας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀθανασίας. Παραγγέλλει τὴν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἰσότητα.

3 Σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς εἶναι τρόπον τινα φιλωμένοι. Μὴν δὲ ἡ οὐράνιος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία, συντροφευμένη μὲ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς δικαίας καὶ ἀρετέτους πράξεις καὶ τὴν ἄδολον συνείδησιν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐν οὐρανοῖς πολίτευμα, ὅταν σπουδάζωμεν καὶ πολιτευώμεθα πρῶτον εὐνόμως καὶ δικαίως ἐδῶ κάτω εἰς τὴν γῆν [1]. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ διδαχὴ τοῦ Εὐαγγελίου δὲν εἶναι πράγματα διάφορα. Ἐὰν γάρ τοι τοῦ καλοῦ πολίτου εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ Χριστιανοῦ. Ἀγάπη εἰλικρινὴς, ἀκατάπαυστος καὶ ἀφιλοκερδὴς διὰ τὴν ἐπίγειον μας πατρίδα εἶναι ἡ εὐθεῖα ὁδὸς διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς μέλλουσάν μας ἀποκατάστασιν.

4 Ἀλλ', ἀδελφοί μου, ἐὰν ἐν γένει ᾗναι γνωστὸν, ὅτι ἡ θρησκεία ἐνισχύει τὸν πατριωτισμὸν καὶ τοῦ προσφέρει βοήθημα ἀπειρα, δὲν εἶναι δὲ ἐξίσου γνωστὸν, ὅτι ἔχομεν ἰδέας ἐσφαλμένας περὶ τοῦ εὐγενοῦς καὶ γενναίου τούτου αἰσθήματος τῆς ψυχῆς, ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς του, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα του.

5 Σήμερον, ὅτε τὰ ἱερά μας χρέη ἐνδύονται τὰ ἀληθῆ καὶ περιαλλῆ ἐνδύματα τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος σή-

1) Ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχη, νεκρὰ ἐστι κατ' ἐναντίον. Ἰάκωβ. κεφ. Β. 17

μερὸν, ὅτε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἱεροῦ τούτου οὐόματος χρε-
ωτούμεν ν' ἀπὸ βάλωμεν ὅλα τὰ περιττά· νὰ καλύπτωμεν
ὅλας τὰς ἀτάξιας· ν' ἀφιερωνώμεθα ὅλως διόλου εἰς τὴν γῆν
τῆς γεννήσεώς μας· σήμερον, ὅτε ὁ μεγαλειότατος Βασιλεὺς
τῆς Ἑλλάδος· ΟΘΩΝ Πρῶτος, ἐνδοδυμένος τὸ Ἐφούδ' τοῦ
χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἐπομίδα, ἔχει εἰς μὲν
τὴν θεόστεπτόν του κορυφὴν τὸν τῆς δόξης στέφανον, μὲ
τὸν ὀπίσθιον τὸν τιμᾶ ἡ πατρίς καὶ μητρίς ἡμῶν Ἑλλάς· εἰς
δὲ τὴν ἰσχυράν αὐτοῦ δεξιάν τὸ τῆς δικαιοσύνης σκήπτρον,
διὰ νὰ πλαισίωσιν τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐσε-
θείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐνοίας· σήμερον, λέγω,
ὅτε πρὸκειται λόγος περὶ τῶν ἀληθινῶν συμπεριόντων τῆς
πατρίδος, δὲν ἤμελλεν εἶναι ἴσως ἀνάρμοστον ν' ἀνελθώ-
μεν τὴν ἀληθῆ ἀγάπην τῆς πατρίδος ἀπὸ τὰς πηγὰς, ὅθεν
πηγάζει, καὶ ἀπὸ τῶν κερπύων, τοῦς ὁποίους παράγει.

6 Ἡ φύσις ἐθετο σπουδαίαν σχέσιν μεταξύ τῶν αἰ-
σθητικῶν ὄντων καὶ τῆς γῆς, ἥτις τὰ γεννᾷ μεταξύ τοῦ
ἀέρος, ὅστις τὰ περικυκλόνει καὶ μεταξύ τοῦ ἡλίου, ὅστις
τὰ φωτίζει καὶ τὰ θερμαίνει. Ἡ δύναμις των καὶ ἡ ὑγεία
των κρέμονται ἀπὸ τὴν γῆν, ἥτις τὰ παράγει· μεταφερόμε-
να δὲ εἰς κλίμακα διέφορα, συχνάκις μαραινόνται, ἢ μέ-
νουν ἀκαρπια. Ζῶα γεννημένα ὑπὸ θερμὴν ἀτμοσφαῖραν, καὶ
μεταβαίνοντα εἰς ψυχράν, χάνουν πάραυτα τὴν ζωηρότητά
τω, καὶ δεικνύουσιν μὲ τὴν βραδείαν των κίνησιν, ὅτι πο-
θοῦν τὴν πρώτην των κατοικίαν. Φυτὰ ἀφίοντα τὸ ἔδαφος,
εἰς τὸ ὅποιον ἐβλάστησαν ἐκ φύσεως, ἐξασθενοῦν, διαχέουσι
εὐώδεις ὀλιγώτερον ἡδὺ καὶ φαίνονται, ὅτι ἀναστενάζουσιν
τρέπαν τινα, ἀφ' οὗ χάσωσι τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς των.

7. Εάν ὁ ἄνθρωπος ἀναλλάτῃ μὲ πλειοτέραν εὐκολίαν τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, μ' ὅλον τοῦτο καὶ αὐτὸς εἶναι ὑποκείμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιβρόχην. Προσκολλᾶται μὲ ἐσωτερικὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του εἰς τὴν ἐπαρχίον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέρασε τὴν νηπιότητά του. Ἡ φαντασία ἐνώνει εἰς τὴν ψυχὴν του, διὰ τινος μαγικοῦ δεσμοῦ, τὰς ἰδέας του, τὰ πάθη του, τὰ πρῶτα αἰσθήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τοὺς τόπους, οἵτινες τὰ παρήξαν, ἢ ὑπῆρξαν οἱ μάρτυρες αὐτῶν· τὰ δὲ εἰ σφιγκτικὰ ὁμοῦ, τὰ μορφώνει ὡς ἐν σῶμα, τὸ ὁποῖον συγγενᾶται ὁμοῦ μὲ αὐτόν.

8. Καθεὶς ἀπὸ ἡμῶν φαντάζεται τὰ διάφορα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔπαιζεν εἰς τὴν νεκράν του ἡλικίαν· τὰ πρῶτα ὑποκείμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν του· τὸν ναὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλάτρευσε πρώτην φορὰν τὸν Κύριον καὶ Θεόν του· τὰ ἄνθη, τὰ δάση, τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν τὸ θέατρον τῶν διασκεδάσεών του, τὰ ὑποκείμενα τῶν σκέψεών του, τὰ πρῶτα αἰσθήματα τῆς λύπης καὶ τῆς χαρᾶς του. Οὕτως ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι αἰσθημα ὅχι μόνον γενικόν, ἀλλὰ καὶ φυσικόν· ὁ δεσμός ὅμως οὗτος εἶναι ἀνθρόρμητος, καὶ φυσικὸς αὐτοματισμός. Ἦμελε δὲ εἶσθαι διόλου ἀνάρμοστον, νὰ ὀνομάσωμεν τοῦτο ἀγάπην τῆς πατρίδος.

9. Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, ἀδελφοὶ, γεννᾶται ἀπὸ τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας μᾶς προσφέρει. Ὅθεν, τί ἄλλο φυσικώτερον παρὰ νὰ ἡμεθα ὅλως διόλου προσκαλλημένοι εἰς αὐτήν, ὅταν, σιμὰ τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐθνισμοῦ, ἀπολαμβάνωμεν προσωπικὴν ἀσφάλειαν, εἰρήνην καὶ ἀνάπαυσιν; Ἀγαπῶντες δὲ τὴν πατρίδα, ἀγαπῶμεν τὴν ἡθικὴν εὐτα

χίαν μας. Ἡ Ποῖος δὲν εὐχαριστεῖται νὰ συνοικισθῇ εἰς τὴν Πειραιᾶ, ὅστις τοῦ προσφέρει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως, γε-
λῶντα καὶ γαληνὸν οὐρανὸν, κυβέρνημα σοφὸν καὶ πατρι-
κὸν, ὅπου καθημέραν ἀρχίζουν νὰ γεννῶνται πηγαὶ βιο-
μηχανίας, καὶ ἡ ἀρετὴ γίνεται τὸ μέγιστον ὄργανον τῆς
κοινῆς εὐτυχίας; Ἀναμφιβόλως εἶναι εὐχάριστον πρᾶγμα
νὰ βλέπητινὰς ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ νὰ ἐπανα-
παύωνται εἰς τὴν γῆν τὴν ὁποίαν κατοικεῖ· νὰ δύναται με-
τὰ φρόνιμον ἐξέτασιν νὰ τὰς δίδῃ τὴν προτίμησιν ἀπ' ὅλας
τὰς ἄλλας.

10 Τοῦ εἶδους δὲ τούτου, ἀδελφοί μου, οἱ στοχασμοὶ
δὲν πρέπει μόνον ν' ἀναγεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν
ἀγάπην τῆς πατρίδος. Ἡ πατρίς δὲν θεωρεῖ μόνον δι' ἀγά-
πην μας τὸ καλὸν, τὸ ὁποῖον μᾶλλον προσφέρει. Κάθε καλὸν
χρεωστεῖ νὰ ᾔηται συνδεδεμένον με ἀμοιβαῖον ἄλλο καλόν.
Ὁ καλὸς πολίτης, ὅταν ἡ πατρίς του πολεμῆται ἀπὸ ἐχθροῦς
φοβεροῦς, ὅταν πάσχη ἀπὸ μεταβολὰς φυσικᾶς ἢ πολιτι-
κᾶς, ὅταν κλονῆται ἀπὸ διχονοίας καὶ διαιρέσεις, μεταχει-
ρίζεται ὅλας τοῦ τὰς δυνάμεις· λησμονεῖ ἑαυτὸν· χρεωστεῖ
νὰ τὴν βοηθῇ, καὶ ὅταν μάλιστα αὐτὴ πλὴν ἀμελῇ, τὸν κα-
ταφρονῇ, τὴν ἀποβάλλῃ ἀπὸ τοῦς κόλπους της.

11 Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πατρίδος δὲν εἶναι ἀπλοῦς αὐ-
τοματισμὸς· εἶναι ὑποχρεωτικὴ· χρεωστεῖ νὰ ᾔηται ἀφιλοκερ-
δεστάτῃ καὶ καθαρωτάτῃ. Γεννᾶται ἀπὸ τὰς σωματικὰς
μας δυνάμεις, τὰς ὁποίας χρεωστοῦμεν νὰ μεταχειρίζώμε-
θα, ὅσον δυνάμεθα ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ
ὄρια τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων. Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πα-
τρίδος εἶναι ὁ γενικὸς νόμος τῆς ἀγαθοεργίας, ἐφηρμοσμένος.

εἰς τὴν σφαῖραν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν. Ὁ νόμος οὗτος, τὸν ὅποιον τὸ μὲν λογικὸν μᾶς ὑπαγορεύει, ἡ δὲ συνείδησις βεβαιώνει, ἤθελεν εἶσθαι νόμος ἄγονος, ἐὰν ἠθέλωμεν τὸν ἀφήσειν εἰς τὴν γενικότητά του. Ἐπειδὴ ὅσον καλὴ καὶ ἂν ᾖ ἡ γνώμη μας, ὅσον ἔνθερμος καὶ ἂν ᾖ ἡ ἀγάπη μας, ἠθέλωμεν τὴν ἐκτελεῖν μόνον εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν ὑποκειμένων. Αἱ δυνάμεις μας εἶναι πολλὰ περιορισμέναι, τὰ ὅρια τῆς ὁράσεώς μας πολλὰ στενὰ, διὰ τὰς δυνάμεις νὰ ἐκτείνωμεν γενικώτερον τὸν κύκλον τῶν πράξεών μας. Ἐποῦ μὲς μᾶς μένει λοιπὸν νὰ διαφυλάττωμεν τὸν κανόνα, ὅστις μᾶς προστάζει νὰ συνεισφέρωμεν πρὸς εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, ἐὰν δὲν τὸν περιορίζωμεν εἰς τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποῦ καταγόμεθα, εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ὁποίας εἴμεθα μέλη, καὶ εἰς τὴν πολιτείαν τῆς ὁποίας γνωρίζομεν τοὺς νόμους;

12 Ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, χρεωστούμεν νὰ ἀποβιβάσωμεν πρὸς εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς πατρίδος μας, νὰ συνεισφέρωμεν ὅ,τι δυνάμεθα εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἐθνισμοῦ μας. Ἐπειδὴ εὐχαρίστως μερίζομεθα τὴν εὐτυχίαν τῆς, πρέπει νὰ τὴν καταστένωμεν εὐτυχίᾳ καὶ λάμπουσιν νὰ αἰσθανώμεθα εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς ἀγαθοεργίας, τὸν ὅποιον χρεωστούμεν νὰ φυλάττωμεν διὰ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν· νὰ τὸν ἐνώνωμεν μὲ τὸν ἰδικὸν μας· νὰ κηρύττωμεν θρησκευτικῶς τὰ προτερήματά του, καὶ ν' ἀποδίδωμεν εἰς αὐτὸν αἰετὸς στήματα τὰ πλέον εὐχάριστα. Τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος δεικνύει ἠθικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του· τότε οἱ στοχασμοὶ του συνενώνονται μὲ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ καθαρότης τῆς ψυχῆς του καταστένεται σύμφωνος τρό-

πον τινὰ μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ παντός, ἔπου προεδρεύει ἡ ἀγαθότης.

13 Ἀφ' οὗ ἴδαμεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀγαθοεργίας εἰς τὴν σφαῖραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν· ἃς ἐξετάσωμεν κατὰ τὸ παρὸν, ὅποῃ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς· τί ὑπόσχετα· εἰς τὰς κρίσεις μας καὶ εἰς τὰ πάλιν μας.

14 Συχνάκις ἀκούομεν, ὅτι ὁ ἀληθὴς πολίτης χρεωστῇ ν' ἀποδίδῃ εἰς τὴν πατρίδα του ὑπεροχὴν πραγματικὴν ἐπάνω ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαργιῶν· νὰ θεωρῇ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τῶν συμπολιτῶν του, ὑπεράνω τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν προτερημάτων ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν· ἰδέα ὅχι μόνον δύσκολος, ἀλλὰ καὶ ψεῦδης, ἥτις ὑποθέτει τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἐν ἀπὸ τὰ πάθη, τὰ ὅποια τρέφου, μόνον τὴν φαντασίαν, καὶ αὐξάνουν πάντοτε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαπωμένου. Το μεγαλοπρεπές, ὅμως αἶσθημα τῆς ψυχῆς, καρπὸς τίμιος λογικῆς φωτισμένου, δεν πρέπει νὰ σκοτίζῃ τὴν κρίσιν μας.

15 Ὁ Δημιουργὸς διεμέρισε τὰ δῶρά του εἰς τοὺς διάφορους λαοὺς τῆς γῆς. Δὲν ἐπλούτισε δὲ ὅλους μὲ τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ καὶ μὲ τὰ αὐτὰ πλούτη. Τὰ ἔθνη ἔχουν τὴν φυσιογνωμίαν των καὶ τὸν χαρακτῆρά των τὸν ἴδιον, ὅστις φυλάττει τὴν θέσιν των, τὰ ὑπομνήματα τῆς ἱστορίας των, τὴν διαδοχὴν τῆς ζωῆς των, τὴν φύσιν τοῦ κυβερνήματός των, τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας των, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιέχουν κατὰ μέρος καὶ καλὸν καὶ κακόν. Ἄλλος λαὸς διὰ τῆς ἀγγιχούας καὶ ζωντανότητός του ὑπερέχει εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ φυσικὴν ἰσχύαν.

ρότητα· εἶναι ὁμῶς φαῦλος, ἄστατος καὶ αὐθάδης. Ἄλλος ἔχει πλεονέστερα αἰσθήματα καὶ σταθερότητα· δὲν ἔχει δὲ ἀγρίνοιαν, ὀξύνοιν καὶ δραστηριότητα νοῦς. Τρίτος ἄλλος ἐκπληττεῖ διὰ τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας του καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πνεύματός του· τέλος, ἄλλος θαυμάζεται διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναϊότητα τῶν ἐπιχειρημάτων του. Ἱ Εἰς τὸ μέσον ταύτης τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας, τί θέλομεν πράξειν; Θέλομεν προτιμήσῃν τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τῶν ἄλλων ἔθνων, καὶ ἀπατᾶσθαι εἰς τὰ σφάλματά των, καὶ κλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἰς τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς πατρίδος μας; Εὐχαριστοῦμεθα νὰ μείνωμεν ἐπηλύδες καὶ υποβολιμαῖα μέλη ἄλλων ἔθνων, καὶ νὰ μὴ φροντίσωμεν ν' ἀφήσωμεν κληρονομίαν εἰς τὰ τέκνα μας, πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μᾶς μακαρίζωσι καὶ νὰ μᾶς μνημονεύωσι, φαινόμενοι μίαν ἡμέραν πολῖται;

16. Ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ διαφυλαχθῇ μακρὰν τοῦ ἔθνους μας καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ μας. Εἶναι ἀλήθεια ἀναντιρρήτος, ὅστις ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν πατρίδα του, ἀδιαφορεῖ καὶ διὰ τὴν θρησκείαν του. Εἰς τὴν πατρίδα του τινὰς αἰσθάνεται τὴν ἀγαλλίασιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὰ δῶρα τῆς θρησκείας του. Πρώτην δὲ κληρονομίαν εἰς τὰ τέκνα μας καὶ εἰς τοὺς διαδόχους μας χρεωστούμεν ν' ἀφήσωμεν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας.

17. Ἀδελφοί, πολῖται πρὸ πάντων πρέπει νὰ ᾔναι, ἔσοι θέλουν νὰ ᾔναι ἄνθρωποι! Οἱ εἰς τὰ πολιτισμένα καὶ

μεγάλα ἔθνη μέτοικοι θεωροῦνται ὡς ἄχυρα τῶν πολιτῶν· «Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν πολιτῶν λέγω 1].» ὡς τοιοῦτοι δὲ θεωρούμεθα μεταξὺ τῶν ἐθνῶν.

13. Διὰ τὴν πατρίδα μας δὲ μόνην χρεωστοῦμεν νὰ κοπιᾶζωμεν· πρέπει νὰ θαυμάζωμεν τὸ καλὸν καὶ τὸ ὡραῖον, παντοῦ ὅπου ἐκπλήττει τοὺς ὀφθαλμούς μας· πλὴν ἐλεῖ πρέπει νὰ μεταφέρωμεν ὅ,τι καλὸν καὶ ὡραῖον δυνάμεθα.

19. Ἄς φεύγωμεν τοὺς θεωροῦντας τὴν πατριωτισμὸν μὲ πικροὺς ἀναστεναγμούς καὶ συκοφαντοῦντας τὴν πατρίδα των, ἐνῷ φαίνονται ὅτι τὴν ἀγαποῦν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίζονται εἰς τὰς περιστάσεις της· οἱ πρῶτοι ἀπὸ τὴν αὐτοφιλαυτίαν των κινούμενοι θέλουν νὰ τιμῶνται διὰ τὰ πλούτη των, ἢ διὰ τὴν ἀγχινοϊάν των· οἱ δεύτεροι ἄδοξοι καὶ μελαγχολικοὶ ἀποδίδουν εἰς κάθε τι τὸ μελαγχολικὸν χρῶμα τῆς ψυχῆς των· αὐξάνουν μὲν ὅλα της τὰ ἐλαττώματα, ὑψόνουν δὲ ὅ,τι δὲν ὑπάρχει, διὰ νὰ σμικρύνωσι μὲ πλειοτέραν εὐκολίαν ὅ,τι ὑπάρχει. Μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ οἱ ζηλωταὶ ἐκεῖνοι ὑποκριταί, καὶ οἱ ἄδικοι οὔτοι ἐξετάσται· οἱ πρῶτοι πρέπει νὰ ἦναι σημειωμένοι μὲ τὴν σφραγίδα τῆς κταφρονήσεως· οἱ δεύτεροι, ὄντες ἄρρωστοι, πρέπει νὰ ζητῶσι τὴν υγίαν των.

20. Ἄς μάθωσι δὲ, ὅτι ὁ καλὸς πολίτης θεωρεῖ μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν ὅλους τοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους ἡ πατρίς του δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τιμὴν του καὶ πρὸς ἑαυτὸν του. Ἐὰν δὲ εἰς ταύτην τὴν ἐπωφελεῖ σπουδὴν ἀνακαλύπτῃ ἀτελείας (καὶ ποία κοινωνία δὲν ἐμπεριέχει εἰς

1) Ἀριστοφ.

ἐαυτὴν ἀτελείας;) ὡς τὴν ἐγκαλῇ εἰς τὸ κριτήριον τῆς
 υἱότητος του, ὅχι μὲ βάρβαρον καὶ κακοήθη χαρὰν, ἀλλὰ
 μὲ σκέψιν, μὲ λύπην, μὲ σέβας τῆς θρησκείας, τὸ ὁποῖ-
 ον ἔκαμε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ κλαύσῃ συλλογιζόμενος
 τὰ πάθη καὶ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ πάθῃ ἡ πα-
 τρίς του “ καὶ ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ’ αὐτῇ ” 1).
 Τοσαύτη ἦτον ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα του ! Ὡς
 τοιοῦτος δὲ καλὸς πολίτης ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἀπὸ τοὺς
 Ἰουδαίους. Ὅθεν, καὶ ὅταν τὸν ἐπροσκάλουν νὰ ἰατρεύσῃ
 τοῦ ἑκατοντάρχου τὸν δοῦλον, τοῦ ἐσύσταινον τὸν ἑκα-
 τόνταρχον ὡς φίλον τοῦ ἔθνους. Διδάσκων, τὸν ἔλεγον,
 εὐεργέτης τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἀγαπᾷ τὸ γένος μας 2).

21. Εἶναι ἀληθέστατον, ὅτι, ὅταν τινὰς ᾔνοι ἀπλού-
 στατα προσκολλημένος εἰς τὴν ἐταιρίαν, τῆς ὁποίας εἶναι
 μέλος, μερίζεται ὅλως διόλου τὴν εὐτυχίαν καὶ δυστυ-
 χίαν της. Θεωρεῖ τὰς εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον
 προσόδους της, τὴν φρόνησιν τῆς Κυβερνήσεώς της, ὡς
 ἰδιά του πλούτη· τὴν προόδον τῆς ἡθικῆς, ὡς πηγὴν καὶ
 βάσιν τῶν Θεῶν τοῦ Εὐαγγελίου παραγγελμάτων.

22. Ἐάν ἡμεῖς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριετισμὸν
 θέλομεν λαμβάνειν μέρος καὶ εἰς τὰ μεγάλα καὶ εἰς τὰ
 μικρὰ τῶν ὁμογενῶν μας καὶ τῆς πατρίδος μας συμφέ-
 ροντα. Δὲν θέλομεν ἀκούειν μὲ ἀδιαφορίαν, ὅτι ὁ οὐρα-
 νὸς ἐβράβευσε τοὺς ἰδρωτάς τοῦ γεωργοῦ μὲ πλουσίαν
 καὶ ἄφθονον εὐφορίαν· οἱ συμπολιταί μας ἀπὸ εὐτυχεῖς
 ἐπιχειρήσεις κατέστησαν νέους δεσμούς μεταξύ ἡμῶν καὶ
 τῶν λαῶν οὔτινες μᾶς περικυκλόνουν.

1) Λουκ. ιθ', 41. 2) Λουκ. ζ', 5.

... ἡμεῖς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν, θέλομεν μαρτυρεῖν τὸ σέβας μας καὶ τὴν εὐνοίαν μας πρὸς τοὺς διαχέοντας παντοῦ ἀγίας διδασκαλίας, καὶ ἐτοιμάζοντας τὴν εὐτυχίαν τῆς μελλούσης γενεᾶς, ἐνασχολούμενους εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρεῖττω μόρφωσιν τοῦ λαοῦ (1). Θέλομεν ἀκολουθεῖν ὅλους τοὺς ὠφελίμους κόπους, ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ πατρίς δύναται νὰ συλλέγῃ καρπούς. Ἡ δὲ εὐτυχία μας δὲν θέλει εἶσθαι ποτὲ ἀχώριστος ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος.

24. Ἐν ἡμεῖς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν, θέλομεν ποθεῖν νὰ ἴδωμεν τὴν κοινὴν πατρίδα Ἑλλάδα, ἀποτινάξασαν ἤδη ἀπὸ τὸν τράχηλόν της τὸν σκληρὸν καὶ τυραννικὸν ζυγὸν, καὶ ἐπιθέσασαν τὸν στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν Χριστιανοῦ Βασιλέως, γεννηθέντος μὲν ὑπὸ τὸν χρυστὸν ζυγὸν τοῦ Εὐαγγελίου, ζῶντος δὲ καὶ ἀνακρανέντος ὑπὸ νόμους δικαίους καὶ φιλανθρώπους, καὶ ἔχοντος πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ μεγάλα τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων μας ὑπομνήματα, ἐκθαίνοντα ἀπὸ τὴν ζοφώδη νύκτα τῶν περασμένων αἰώνων, ὡς ἀπὸ φαντάσματα νυκτερινὰ καὶ τρομερὰ, καὶ διεγείροντα τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὸ παρελθὸν σκότος εἰς τὸ ἰλαρὸν φῶς τῆς ἐλευθερίας.

25. Ἰδामεν εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων, οὔτινες μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, τὰς φρικιώδεις καταστροφὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· πτώματα Αὐτο-

1) Μάρτυρες τοῦ λόγου οἱ σοφοὶ καὶ σεβαστοὶ ἄνδρες, Θεόφιλος ὁ Καίσης καὶ Νεόφυτος ὁ Βεζυῖτας. Οἱ ἀληθεῖς εὐεργέται οὗτοι τῆς Ἑλλάδος θυσίαζον τὸ ἴδιον διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

πρατόρων, κυλιόμενα εἰς τοὺς λυθροὺς τῶν αἱμάτων τους. Οἷμοι ! Αἱ πόλεις καὶ τὰ βασίλεια γεννῶνται καὶ ἀποθνήσκουν, ὡς τὰ ἄτομα ! Διατρέχουν μὲν μεγαλήτερον κύκλον ἔχουν δὲ, ὡς ὅλα τὰ ὕλικά ὄντα, γένεσιν, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν. Βαθὺ σκότος βασιλεύει ἀκόμη εἰς ἐκείνας τὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἰωνίας, πάλαι ποτὲ ἀνθούσας· ὅπου ἠδύνατο νὰ ᾔηται τὸ πᾶν εἰς εὐνομούμενος λαὸς, καὶ ὅπου ἤθελαν βασιλεύειν ἡ δύνამις, τὰ πλούτη, ἡ εὐνομία, ἡ πρόστις καὶ ἡ δικαιοσύνη.

26. Δὲν δύναται τιναὶ νὰ λησμονήσῃ τὰ λυπηρὰ καὶ πικρὰ συμβάντα τῆς πατρίδος του· τὸ παρεῖθον φέρει φρίκην εἰς τὴν ψυχὴν μας· τὸ ἐνεστώς προμηνύει διὰ τὸ μέλλον καρποφόρα εὐτυχήματα, τὰ ὁποῖα ὑποκρύπτει, καὶ ὁ χρόνος θελεῖ ἀναπτύξειν. Ἡ παροῦσά μας κατάστασις ἀνοίγει τὰ ὥραιά της σχέδια εἰς τοὺς διαδόχους μας· τοὺς ὑπόσχεται μυρία ἀγαθὰ. Τὸ δεινὸν δίδιον, πολὺν καιρὸν ἀδύνατον, ἐνεδυναμώθη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνεμυζῆλης· ἀπέκτησεν ὑψηλότερον βαθμὸν δυνάμεως ἐπιδεικνύει εὐχαρίστως τὸ νευρώδες τῶν βραχιόνων του, καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν φύλλων του· χυλὸς ἀφθονώτερος διέρχεται εἰς τὰς φλέβας του· ἀντὶ οἱ κλάδοι του νὰ τὸ ἀρίνωσι, νέοι κλάδοι ἐτοιμάζονται νὰ τὸ σκεπάσωσιν· αἱ ῥίζαι του, ἐκτεινόμεναι ὑπὸ τὴν γῆν, κάμνουν προόδους ἀοράτους καὶ μυστικὰς.

27. Ἰσως δὲ ἤθελαν εἰπεῖν τινὲς, ὅτι ὀλίγοι ἄνθρωποι εἶναι ἀρετὰ εὐτυχεῖς διὰ νὰ συνεισφέρωσι πρὸς τὴν κοινὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς συνταρχείας.

ως τοῦ ἐθνισμοῦ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἄρκεῖ νὰ ᾔ-
ναι τινὰς ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὸν πατριωτισμόν· πρέπει νὰ
ᾔναι προικισμένος καὶ μὲ τὰ δῶρα τοῦ νοῦς, τὰ ὁποῖα ὁ
οὐρανὸς εἰς πολλοὺς δὲν χαρίζει· πρέπει νὰ ᾔναι εἰς θέσιν
εὐτυχεστέραν, ἢ εἰς βαθμὸν ὑψηλὸν, διὰ τῶν ὁποίων
νὰ κατασταθῇ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ ποῖός ἄρά-
γε ἐκδουλεύσεις ἡ πολιτικὴ κοινωνία δύναται νὰ περιμένῃ
ἀπὸ πολίτην ταπεινὸν, μὴ δυνάμενον νὰ πράξῃ εἰς αὐτὴν τι
καλόν;

28. Βέβαια, Ἀδελφοί μου, ἐὰν ᾔτον ἀληθές, ὅτι δὲν
εἶναι ἄλλο δυσκολώτερον, οὔτε σπανιώτερον, παρὰ νὰ
δύναται νὰ δείξῃ τινὰς διὰ τῶν πράξεων, ὅτι ἀγαπᾷ τὴν
πατρίδα του· ἐὰν ᾔναι ἀληθές, ὅτι οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πλού-
σιοι εἶναι σχεδὸν οἱ μόνοι, οἵτινες χαίρονται τὸ θαυμαστὸν
τοῦτο προτέρημα, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ θέσις των
ἤθελεν εἶσθαι ζηλευμένη πρὸ πάντων τῶν ἄλλων πραγ-
μάτων ἤθελεν ἔχειν δίκαιον καθεὶς νὰ ἐπιθυμῇ πλούτη καὶ
τιμὰς, καὶ τὸ πλείονον μέρος τῶν θνητῶν δικαίως ἤθε-
λεν ἐγκαλεῖν τὴν θεῖαν πρόνοιαν, διότι τοὺς τὰ ἀπεσπέρη-
σεν· ἀλλ' ἀπατῶνται! ἡ ὠραιότερά των ἀρετῶν δὲν εἶ-
ναι προτέρημα ἐξαιρετικόν. Ὅλοι εἴμεθα εἰς κατάστασιν
νὰ τὴν πράττωμεν. Ὅποια καὶ ἂν ᾔναι ἡ διαφορὰ τοῦ
βαθμοῦ μας, τῶν δυνάμεών μας καὶ τῶν προτερημάτων
μας, πᾶς ἕνας δύναται νὰ δουλεύῃ τὴν πατρίδα του ὁποῖα
καὶ ἂν ᾔναι τὰ ἐπαγγέλματά μας, δὲν εἶναι κἀνὲν τὸ
ὁποῖον νὰ μὴν ᾔναι ὠφέλιμον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐὰν ὁ πα-
τριωτισμὸς μᾶς φέρῃ εἰς τοῦτο, καὶ ἐὰν δεσπόζῃ ὅλα μας
τὰ αἰσθήματα.

29. Οἱ ἔντιμοι τεχνῖται, ἐὰν, ἐνῷ ἐκτελοῦν τὸ ἐπάγγελ-
μά των, καὶ κοπιᾶζουσιν διὰ ν' ἀσφαλίσωσι κατάστασιν
μετρίαν καὶ δικαίαν, στοχάζωνται καὶ περὶ τῶν ὠφελειῶν,
τὰς ἰδίοις ἢ πολιτεία ὠφελεῖται ἀπὸ τὰς τέχνας των,
καὶ περὶ τῶν τερπνῶν, τὰ ὅποια οἱ ἄλλοι ἀπολαμβάνουσιν
ἀπὸ τοῦς κόπους των, αὐτοὶ ἀγαποῦν, συντρέχουσιν καὶ βο-
ηθοῦν τὴν πατρίδα των.

30. Οἱ ἔμποροι, οἵτινες εἶναι ἐπιφορτισμένοι γὰρ με-
ταφέρωσιν ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ ἔθνος εἰς ἔθνος,
τὰ προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ δένουσιν
σφιγκτὰ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς· ἐὰν, ἐνῷ διανοοῦνται
τὸ πᾶν διὰ τὴν ἰδίαν των τύχην, ἐνῷ ἀσχολῶνται ν' αὐ-
ξήσωσι καὶ τὰ ἐθνικὰ πλούτη, καὶ νὰ συνεισφέρωσι καὶ
εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος των, εἶναι ἐξίσου ὠφέλιμοι
εἰς τὴν πολιτείαν, ὥς ὁ πολεμικὸς, ὅστις τὴν ὑπερασπί-
ζεται, καὶ ὁ γεωργός, ὅστις τὴν τρέφει. Εἶναι ἀληθεὶς
πολίται, ὠφέλιμα τέκνα τῆς πατρίδος των.

31. Ἄνθρωποι ταπεινοὶ, οἵτινες περνοῦν τὴν ζωὴν των
εἰς τὰς ὀχληρὰς ἐνῶντες τῆς Κυβερνήσεως, εἰς μικρά
τινα πολιτικὰ ἀξιώματα, ἐὰν αἰσθάνωνται εἰς τὴν συνεί-
δησίν των, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς τὴν πολιτείαν· ἐὰν δὲν
τὴν δολεροῦνται· ἐὰν δὲν τὴν ἀδικῶσιν· ἐὰν εὐχαριστῶν-
ται εἰς τὴν ἀηδῇ θέσιν τοῦ ἐπαγγέλματός των, εἶναι ὀφί-
λοι γνήσιοι τῆς πατρίδος.

32. Μητέρες χριστιαναί, ὅσαι ἐλπίζουσαι νὰ δώσω-
σι μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πολιτείαν καλοὺς πολίτας, προ-
νοοῦν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων διὰ τὴν καλὴν καὶ φρόνιμον
τῶν τέκνων των ἀνατροφὴν, τὰ μορφάνουν εἰς τὴν ἐργα-

εἶναι, εἰς τὴν σταθερότητα τῶν ἀδελφῶν ἢ δυστυχημάτων, ἀγαποῦν καὶ ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα των.

33. Ὁ ἱερός Κλῆρος, τὰ ἀξιοσέβαστα μέλη τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐάν, παρὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱεροῦ βήματος, θυσιάζωσιν ὅχι μόνον μέρος τῆς τύχης των, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὸν ἀναγκαῖον χρόνον, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πτωγῶν· ἐάν τοὺς ἐπισκέπτωνται εἰς τὰς λυπηράς των κατοικίας· ἐάν ἐρωτῶσι με ἀγαθότητα ψυχῆς διὰ τὰς χρείας των· ἐάν διδάσκωσιν, ὅτι τὸ ἡδύσμενον καὶ τὸ ἀνῆλθον καὶ τὸ κύμινον [1] δὲν εἶναι τὰ ἀναγκαῖότατα καὶ ἀπαραίτητα χρὴ τῆς θρησκείας, ἀλλ' ὅτι θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αὕτη· νὰ εὐσπλαγχνίζωνται τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὰς χρείας της· νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰς χήρας εἰς τὰς θλίψεις των· νὰ κρατῶσι με χαλινὸν τὴν γλῶσσάν των· νὰ φεύγῃσι πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· νὰ μὴν ἀπατῶσι τὴν συνείδησίν των· νὰ φυλάττωσιν ἑαυτοὺς καθαρούς ἀπὸ πᾶσαν καταλαλιάν, ψεῦδος καὶ δολιότητος· ἐάν εἰς ταύτας τὰς ἀληθείας ἐπιστηρίζωσι τὰ ἱερά των καθήκοντα, ἃς ἦναι ὑπερβεβαῖοι, ὅτι βοηθοῦν καὶ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των· ἢ πατέρες τοὺς εἶναι εὐγνώμων, ἐν ὅσῳ ὑποφέρουν θυσίας βοηθῶντες τοὺς δυστυχεῖς· προλαμβάνουν πλήθος ἀμαρτημάτων, ὁδηγοῦντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

34. Ὅσοι εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ συζύγου, τῆς συζύγου, τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ, τοῦ κυρίου, τοῦ οἰκέτου, δίδουν τὸ παρὰ δείγμα τῆς κοσμιότητος καὶ τῶν ἡθῶν, πράττουσιν δὲ τὸ καλὸν, τὸ ὁποῖον δύνανται, ἃς ἦναι πεπεισμένοι, ὅτι

1) Ματθ. γ'. 23.

εἰς τὰς ἀρετάς των ἐπαναπαύεται ἡ κοινὴ εὐτυχία. Διὰ τῶν ἀναρέτων τους πράξεων διασφύζεται ἡ εὐρωστία καὶ ἡ ὑγεία ὅλου τοῦ σώματος τῆς πολιτείας. Ὁ πατριωτισμὸς των ὁ κεκρυμμένος ζωοποιεῖ τὴν ἐπαρχίαν, τὴν ἐποίαν κατοικοῦν, ὡς τὸ κεκρυμμένον πῦρ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς ζωογονεῖ καὶ κοσμεῖ τὴν ἐπιφάνειάν της.

35. Ὡ τί ὠραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ κοινὴ, οὕτω πως θεωρουμένη! Εἶναι μηχανὴ ἄπειρος, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ μέρη καὶ τοῦ μικροτάτου τροχοῦ συνεισφέρουν πρὸς φύλαξιν τῆς συντηρήσεώς της. Εἶναι καθρέπτης τοῦ παντός, ὅπου ὁ κόσμος τῆς ἁμέρας, καὶ ἡ βανὴς τοῦ ὕδατος διαφυλάττουν σύστημα γενικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ὄντα σφιγκτὰ συνδεδεμένα, ὁμοῦ αἰτία καὶ ἀποτελέσματα, σκοποὶ καὶ μέσα, διαφυλάττουν ὅλα τὴν ἐντελεστάτην ἁρμονίαν, διὰ τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν.

36. Πόσον εὐχάριστον, πόσον παρηγορητικὸν εἶναι, νὰ νομίζῃ τις, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς εἶναι δι' ὅλας τὰς τάξεις, δι' ὅλας τὰς ἡλικίας, δι' ὅλας τὰς καταστάσεις! Πόσον ἡ ἰδέα αὕτη μᾶς ὑψώνει καὶ μᾶς δοξάζει ἔμπροσθεν εἰς τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεώς μας! Ὅποῖον χρηκτῆρα μεγαλειότητος ἐντυπώνει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα! Ὁ πτωχὸς παύει λοιπὸν νὰ φθονῇ τὸν πλούτιον διὰ τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους δύνχεται ν' ἀφιερῶσθαι διὰ τὰς χρείας τῆς πατρίδος του· διότι καὶ αὐτὸς ὁ πτωχὸς δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὸν θησαυρὸν τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς φιλοπονίας του. Οἱ μικροὶ παρηγοροῦνται εἰς τὴν φαινομένην των μικρότητα, καὶ πεύνην νὰ ἐπιθυμῶσι βαθμοὺς ὑψηλοῦς· ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦτο τοῦ πλούτου συχνάκις χάνει τις τὴν πατρίδα ἀπὸ

τοὺς ὀφθαλμούς του· χρειάζεται δυνατωτάτη κεφαλὴ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τινὰς τὴν ζάλην τῆς μεγαλειότητος· εἰς τὴν πεδι-
άδα δύναται τινὰς ἀφόβως νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα του καὶ
τοὺς συμπολίτας του. Αἱ ἀρεταὶ αὗται μῖναι δύνανται νὰ
μᾶς ἀναπαύσωσιν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια πάσχω-
μεν ἐκ τῶν περιπλανήσεων.

37. Ἐκπληροῦντες δὲ τὰ χρῆμα τοῦ πολίτου, ἐπιμελού-
μεθα τὴν τιμὴν τῶν συγχρόνων μας, τὴν ἀγάπην τῶν δι-
αδόχων μας, καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐνθύμησιν τῆς αἰωνιότητος.

38. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐνθυμούμενοι τὸν γλυκὺν καὶ γελῶντα
ἐκεῖνον οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ἅς μὴν ἀφήσωμεν κληρονο-
μίαν εἰς τὰ τέκνα μας νὰ θεωρῶνται, ὡς ἡμεῖς, ὑποδο-
λιμαῖα μέλη, ἢ ὡς ἄχυρα τῶν μεγάλων Ἑθνῶν. «Τοὺς
γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν πολιτῶν λέγω,» ἔψαλλον εἰς τὰς
ἐκκλησίας των οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἀθηναίων. Εἰς
τὰ εὐκραῖα δὲ παράλια τούτων, εἰς τὸν περιώνυμον Πει-
ραιᾶ, εἴθε ν' ἀξιοθῶμεν μετὰ τῶν λοιπῶν μας συναδελ-
φῶν Χίων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν καὶ συμπολιτῶν, νὰ συν-
εορτάζωμεν τὰ κοσμοσωτήρια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πάλη
καὶ τὴν κοσμοκαρμύσυνον αὐτοῦ Ἀνάστασιν. ΑΜΗΝ.

ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

τοὺς ὀφθαλμούς του· χρειάζεται
 ἀποφύγη τινὰς τὴν ζάλην τῆς
 ἀδᾶ δύναται τινὰς ἀφόβως ν'
 τοὺς συμπολίτας του.
 μᾶς ἀναπαύσωσιν ἀπὸ
 μεν ἐκ τῶν περιτ-

37. Ἐχ-

μετι~

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023384

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or title, located at the top of the page.

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or title, located below the first line of text.

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or title, located at the bottom of the page.